Povești despre bani

open
future
lab

Povești despre bani

Autor
Open Future Lab

Această publicație este realizată de Open Future Lab. Persoanele care au contribuit la ea sunt menționate mai jos.

Concept
Elin Helander

Redactare
Naoki Matsuyama, Xueyi Yao

Text
Adrian Lungu, Nicoleta Rădăcină, Andreea Vîlcu

Design
Martijn Rigters

Ilustrații
Nika Vodvud

Publicat de
Open Future Lab GmbH – gemeinnützige Gesellschaft zur Förderung des finanziellen Wohlergehens der Allgemeinheit
Am Schweizer Garten 1 / Objekt 2, 1030 Viena, Austria
Directori executivi: Andreea Petrea-Schweiger și Rauno Pello
Registrul comerțului: FN 632164d, Tribunalul Comercial din Viena

hello@openfuturelab.org
www.openfuturelab.org

Corectură
Adrian Lungu, Nicoleta Rădăcină, Andreea Vîlcu

Tipar
druck.at

© Open Future Lab GmbH, Viena 2026
ISBN 978-3-9506415-2-3 (PDF)
ISBN 978-3-9506415-3-0 (ediție tipărită)

Cuvânt înainte

Poate nu crezi, dar știi deja destul de multe despre bani. Poate că nimeni nu s-a așezat lângă tine vreodată să ți-i explice, dar ai învățat oricum. Ai învățat din ce își spuneau cei care aveau grijă de tine când veneau facturile, sau din ce nu-ți spuneau. Din felul în care unii adulți puneau bani deoparte sau îți dădeau bani de buzunar. Din ce cumpără și ce postează online prietenii tăi. Cei mai mulți dintre noi purtăm cu noi idei despre bani pe care nu le-am ales cu adevărat.

Mare parte din ce li se spune oamenilor despre bani sunt fapte și reguli, sau povești despre oameni care s-au îmbogățit ori au pierdut totul pe drum. Câteodată, banii pot să pară încă o materie de la școală. Poveștile despre succes sau eșec te pot face să simți că ai rămas deja în urmă sau să-ți fie prea frică să te gândești măcar la asta.

Noi am vrut să facem ceva diferit. Ne dorim să simți că banii au legătură cu viața ta de acum: cu familia sau prietenii tăi, cu planurile și visurile tale, cu lucrurile care te îngrijorează și cu cele pe care ți le dorești.

Cartea aceasta cuprinde douăzeci și una de povești adevărate, spuse de oameni din toată România, pe care le poți citi în orice ordine. Unii sunt încă la școală. Alții sunt părinți sau chiar bunici. Unii au crescut cu foarte puțin, alții cu mai mult. O tânără își ține economiile într-o carte de pe raft și nu le-a numărat niciodată. Alta a pierdut 300 de euro pe o criptomonedă. Jurnaliștii Adrian Lungu, Nicoleta Rădăcină și Andreea Vîlcu au stat de vorbă cu fiecare dintre acești oameni, i-au ascultat și au scris ce au auzit.

Cartea a fost creată de Open Future Lab, un ONG cu sediul la Viena, în Austria, care încearcă să înțeleagă ce înseamnă banii în viața oamenilor, nu doar cum funcționează, și să creeze lucruri care să-i ajute pe oameni să trăiască bine pe termen lung. Cartea aceasta este unul dintre acele lucruri.

Nu-ți va spune ce să faci. Oamenii din ea nu fac mereu cea mai bună alegere și nu toate poveștile se termină bine. Unele vieți vor arăta foarte diferit de a ta și s-ar putea să nu fii de acord cu tot ce citești. Nici nu trebuie. Cartea aceasta este o invitație să descoperi cât de diferite pot fi relațiile oamenilor cu banii. Poate că, pe parcurs, vei recunoaște ceva din propria ta viață – ceva care îți va trezi un sentiment sau îți va stârni o întrebare la care nici nu știai că ți-ar plăcea să te gândești.

Câteva cuvinte despre cifre. Salariile, prețurile și economiile din aceste povești (de multe ori exprimate în lei) sunt cele pe care oamenii ni le-au împărtășit. Ele aparțin unei singure persoane, la un anumit moment, într-un anumit loc, și fac parte din povestea acelei persoane – nu sunt adevăruri despre lume. Prețurile se schimbă, oamenii își amintesc lucrurile diferit, iar ce câștigă sau cheltuiește altcineva spune foarte puțin despre ce vei câștiga sau cheltui tu. Așa că te rugăm să nu folosești aceste cifre ca să-ți formezi păreri sau să iei decizii despre bani.

Am făcut această carte gândindu-ne la tinerii între 15 și 18 ani. Dar oamenii din aceste povești au toate vârstele – și la fel pot avea și cititorii.

Mulțumim tuturor celor care ne-au povestit despre viața și

banii lor. Ce poveste despre bani ai spune tu? Povestea ta a început înainte să știi să numeri. Cea mai mare parte din ea nici nu s-a întâmplat încă.

Cuprins

Ai mei n-au vorbit niciodată cu mine despre bani **1**
Banii nu sunt hârtii **5**
Banii din batistuță **9**
Am avut o relație bună cu banii, indiferent câți au fost **14**
De la frica de neprevăzut, la independență **19**
În prezent **24**
Fără ghid **29**
Mai întâi familia, apoi distracția **35**
Muncă, apoi bani **39**
Banul, ochiul dracului **43**
400 de povești despre bani **48**
Trei luni **53**
Investiția în tine **58**
Pentru mine, copiii au fost pe primul loc **64**
Fără consumație **70**
Aduc banii fericirea? **74**
Șase bugete **79**
A treia oară de la zero **84**
În capul meu știu tot **89**
Perseverență **93**
Prima din neam **99**

Ai mei n-au vorbit niciodată cu mine despre bani

Alexandra, 20, Râmnicu Vâlcea

Ai nevoie să știi de unde vii, pentru a te înțelege, pentru a crește, pentru a merge mai departe în lume. Alexandra înțelege confortul financiar pentru care au muncit părinții ei și înțelege și privilegiul pe care îl are, în comparație cu mulți alții. Iar asta îi permite să aibă o viziune clară asupra viitorului.

Primul contact cu realitatea a venit, bineînțeles, în liceu, la vârsta comparațiilor inevitabile dintre colegi. Da, poate îl auzise pe tata spunând vreodată că familia lor s-ar încadra în *lower-middle class*, dar nu se gândise niciodată la asta. La fel cum nu se gândise nici la bani prea mult, pentru că părinții îi cumpărau ce avea nevoie, îi dădeau bani de buzunar și mai contribuiau și bunicii. Dar colegii ei i-au dat de înțeles că ei o vedeau altfel. Mai „bogată" decât ei, mai confortabilă financiar decât majoritatea.

Își aduce aminte sentimentul de disconfort de atunci, dar mai ales întrebările pe care a început să și le pună, pentru că părinții nu deschiseseră niciodată subiectul și nu încercaseră să-i „antreneze" – nici pe ea, nici pe fratele ei mai mic – să câștige bani și să-i cheltuiască inteligent.

Dar adevăratul șoc cultural a venit odată cu plecarea la facultate, în Olanda. Sigur că părinții plăteau totul – școala, chiria și celelalte cheltuieli. Dar să te trezești într-o țară străină, cu un buget lunar fix, după ce n-ai avut niciodată această preocupare, să trebuiască să înțelegi și finanțele personale și propriile resorturi

psihologice legate de asta, pe lângă școală și pe lângă integrarea socială, n-a fost ușor. Și-apoi sunt olandezii înșiși. Colegii, despre care Alexandra a aflat destul de repede că aproape toți aveau joburi în paralel cu facultatea și că, mai mult, făceau asta de pe la 14-15 ani!

A învățat sigură, însă, ce strategii funcționează ca să-i fie bine. În primul an la facultate își făcea aprovizionarea pentru o lună și apoi constata că nu-i rămân bani pentru ieșit la cafea cu colegii. Totuși, a strâns din dinți și nu a cerut bani bunicilor. „Mă simțeam și vinovată dacă ajungeam să rămân fără bani, pentru că nu eram în stare să planific." În anul al doilea, însă, a început să meargă mai des la cumpărături pentru necesități, și așa a reușit să își dozeze mai bine bugetul. Joburi *full-time* nu și-a căutat, mai ales că în vacanțe vine în România, iar anul viitor va studia în Italia, prin Erasmus. Dar știe că peste doi ani va trebui să își găsească un loc de muncă, pentru că va începe facultatea fratele ei, iar părinții nu vor putea să-i susțină pe amândoi.

*

Alexandra crede că ar fi fost mai bine pregătită pentru întâlnirea cu lumea reală, dacă părinții ei ar fi discutat mai mult și mai deschis despre bani cu ea și dacă în timpul liceului ar fi lăsat-o să se descurce. „Ai mei n-au făcut niciodată chestia asta și cred că dacă ar fi făcut-o, să-mi dea un buget cât de mic ar fi pe lună, măcar pentru ieșiri în oraș, ar fi fost mult mai ușor să-mi gestionez banii când mă mutam la facultate."

„Poate prima oară îi cheltuiam pe toți, poate nu, dar ar fi fost măcar experiența mea și... mai ușor de învățat dacă eram eu cea care făcea gafele atunci."

Ceea ce a văzut însă la părinți, mai ales la tatăl ei, este că aceștia au preferat să ofere familiei mai degrabă experiențe decât obiecte, mai degrabă vacanțe memorabile decât haine de brand, iar acest lucru i-a format propriile preferințe: „Mereu aș alege o vacanță undeva decât să-mi dea cineva o geantă mai scumpă, adică mi se pare mult mai importantă experiența pe care o ai când te duci să vizitezi un alt loc decât când te duci să-ți cumperi o chestie scumpă." Iar ceea ce a găsit în Olanda, atât în mediul studențesc cât și în ceea ce vede în societate, i-a confirmat că și acolo oamenii valorizează mai degrabă experiențele.

Aude sfaturile părinților ei și când se gândește la jobul pe care va trebui să-l caute peste doi ani, în paralel cu masteratul. Iar aceștia i-au spus că ar trebui să caute un echilibru între un loc bine plătit și unul unde să se simtă bine. „Chiar dacă nu primești atât de mulți bani cât să te numești bogat, atâta timp cât îți place, este mai mult decât ok."

Banii nu sunt hârtii

Răzvan, 33, București

Un coș de cumpărături online creat de o fetiță de nouă ani devine pentru tatăl ei prilejul unei lecții pe care lui nu i-a dat-o nimeni: cum vorbești despre bani cu un copil fără să-i transmiți frică sau nedumerire.

Răzvan se așază lângă fetița lui de nouă ani și dau împreună *scroll* printr-un coș de cumpărături online. Sunt vreo 200 de lucruri pe care Silvia le-a strâns în aplicația Shein – brățările cu unicorni, luminițe de pus sub ușă –, care, adunate, costă cam 5.000 de euro. Răzvan nu i le interzice. Le ia pe rând și pornește o conversație din care reiese, obiect cu obiect, că nu are cu adevărat nevoie de niciunul. Apoi îi traduce suma în moneda pe care crede c-o va înțelege cel mai bine: coșul ăla înseamnă patru luni de muncă într-o bucătărie de restaurant, unde lucrează el.

Momentul îl împinge să-i comande Silviei un card bancar pentru copii, ca să simtă pe pielea ei ce înseamnă să gestionezi bani. „Până nu cheltuie, nu poate să înțeleagă", spune Răzvan. Nu vrea să crească o fată care strânge la 17 ani pentru o casă – „mi se pare prea devreme pentru povara asta, e și ea copil" –, dar nici una care crede că banii cresc în copaci. Caută pentru ea o cale de mijloc, pe care lui nu i-a arătat-o nimeni.

Grija lui e a unui tată care și-a câștigat fetița în instanță. Cinci ani de proces cu mama Silviei – cea care are acum program de vizită – l-au costat cam un milion de lei, din credite pe care încă le plătește băncii.

La 20 de ani, suma asta n-ar fi însemnat mare lucru pentru el. Câștiga până la 10.000 de dolari pe lună dintr-un studio de videochat pe care îl deținea împreună cu un prieten și nu punea deoparte niciun leu. Plătea plecările la mare și la munte pentru prietenii din cartier, care aveau bani doar de țigări; lui nu-i trebuia nimic altceva decât să fie cu ei.

Copilul i-a schimbat raportarea și la muncă, și la bani. La el în casă nu s-a vorbit deschis despre bani, așa că, de mic, a prins totul din context: certuri în ziua de salariu când tatăl venea acasă ciupit, tăceri apăsătoare, un singur robot cadou de Crăciun sub bradul care, înainte, găzduia și jucării, și haine, și dulciuri. Nu i-a lipsit nimic esențial, dar a simțit mereu că e mai bine să nu aibă pretenții și să nu ceară. Așa că atunci când a pus mâna pe banii pentru care nu trebuia să dea nimănui vreo explicație, i-a spart fără să se uite în spate.

Când unchiul lui, bucătar pe vase de croazieră și singurul din familie cu bani puși deoparte, l-a auzit spunând că 300 de lei nu-s mare lucru, i-a zis: „Obișnuiește-te, că banii nu sunt hârtii. Sunt munciți; câteodată îi faci mai ușor, câteodată mai greu." E o vorbă pe care-o resimte perfect acum, la 33 de ani, într-o industrie a restaurantelor instabilă, lovită de creșteri de TVA și impozite.

Ca să fie prezent în viața Silviei, lucrează două zile cu două libere și se plafonează la 6.000 de lei salariu – aproape jumătate din cât ar putea câștiga pe o funcție de conducere, care i-ar mânca însă cinci zile pe săptămână. De când a câștigat domiciliul

copilului în instanță, își trece cheltuielile într-o notiță din telefon, pentru că vrea să se educe să fie mai responsabil. „Iar dacă nu notezi și doar dai cu cardul, nu știi." Prima revelație a fost că țigările îl costă 1.030 de lei pe lună. De atunci, încearcă să înjumătățească cifra, „dacă nu pentru sănătate, măcar pentru bani".

Îl frustrează că se simte departe de un salariu confortabil, pe care crede că l-ar putea atinge dacă ar pleca în străinătate, spre exemplu, ca *private chef*. Doar că el nu poate pleca. E părintele principal. A ales prezența, pentru că tocmai din locul ăsta se predau lecțiile pe care el nu le-a primit despre viață.

Banii, a înțeles între timp, nu se explică într-o singură discuție „serioasă"; se strecoară printre momente mărunte, în mașină, la casa de marcat. Uneori îi iese, alteori nu prea. Dovadă că, într-o zi, la supermarket, Silvia a cheltuit toți banii de pe card pe dulciuri. A plătit fericită, deși bunica o avertizase că n-o să-i ajungă. „Lasă că îl sun pe tata, dacă nu merge."

În mașină, Răzvan i-a spus că s-a gândit bine să-l sune pe el dacă are o problemă, doar că nu e OK să cheltuiești tot ce ai dintr-o dată. În plus, i-a recunoscut că fusese și vina lui, pentru că nu i-a explicat că banii trebuiau s-o țină două săptămâni. Așa că urmează o conversație despre un buget lunar. De data asta, banii nu vor mai fi nici hârtii, nici tăceri de interpretat printre rânduri.

Banii din batistuță

Dana, 42, Mărășești

La 89 de ani, dintr-o pensie de 1.200 de lei, bunica Danei pune bani deoparte pentru propria înmormântare, ca să nu fie, nici la capăt, o povară. La 42, Dana pune deoparte pentru copii, ca ei să poată alege. Aceeași grijă, la cele două capete ale unei vieți.

Duminica, când se întorcea de la târg, bunica Danei întindea banii pe masă și-i împărțea cu voce tare, ca pe niște porunci: ăștia pentru biserică, ăștia pentru medicamente, ăștia pentru lumină. La urmă rămânea mereu ceva – o bancnotă, uneori mai multe – care se punea deoparte, într-o batistuță. Erau banii pentru urgențe și neprevăzute, ceea ce noi am numi azi „fond de urgență".

Dana o privea de mică. Locuia la bunici, lângă Iași, la câțiva kilometri de vama Albița, pentru că părinții – tata macaragiu, mama casieriță – fuseseră nevoiți să plece cu munca în Vrancea, la canalul Siret-Bărăgan. Când a murit bunicul, s-au gândit că n-ar strica să mai stea un an-doi cu bunica, să-i țină de urât. Acei ani s-au făcut 11.

Până în clasa a IV-a a învățat într-o clasă cu copii de toate vârstele și un singur învățător, cum se face în satele cu puțini elevi. Acasă torcea, depăna lâna pe suveică, iar duminica mergeau împreună la târg, cu ouă, lapte, brânză făcută de bunica și găini de curte. Din banii câștigați luau ce mai trebuia în gospodărie, iar uneori alocau buget și pentru un răsfăț: un dulce sau o fustiță nouă. Nu era interzis; doar că Dana știa, încă de când număra

găinile pentru vânzare, că după târg urma împărțirea banilor în plicuri. Așa că, de multe ori, nu voia nimic. Înțelesese, fără vreo morală, că banul strâns e deja promis. Nu-l spargi doar pentru că îl ai și ești înconjurat de tentații.

Când s-a mutat înapoi la părinți, la bloc, în Mărășești, județul Vrancea, s-a simțit captivă. Era în clasa a V-a și avea mult de recuperat: știa rusă, nu engleză sau franceză ca ceilalți, și a făcut un an de pregătiri la matematică doar ca să ajungă pe o linie de plutire. A muncit enorm ca să termine un liceu de mate-info și, mai târziu, o facultate de științe economice la Focșani.

Iar pentru că locuia într-un oraș în care banii vin mai ales din străinătate, 14 ani a stat în spatele geamului unui schimb valutar. Acolo a cunoscut oameni care primeau bani pentru o lună, dar îi terminau în două zile – exact opusul batistuței. A văzut familii care nu se destrămau din sărăcie, ci din distanță; de-asta și-a zis că plecatul la muncă în străinătate nu merită, oricâte ocazii s-ar ivi.

Azi are 42 de ani, un băiat de 17 și o fată de 13, și e mediator școlar în același Mărășești. E un oraș cu 10.000 de locuitori, fără semafoare, cu locuri de muncă numărate pe degete: la stat, la MoneyGram, la cele câteva supermarketuri. Împreună cu soțul ei câștigă în jur de 8.000 de lei pe lună, așa că amândoi sunt uneori ajutați de părinți, iar alteori vânează joburi extra: el face ture suplimentare pe camion, ea mai e și formator pe proiecte europene.

Când băiatul i-a spus că vrea la liceul militar din Craiova, a

făcut un credit de 30.000 de lei ca să-i plătească un an de meditații. Plătește la el și acum, trei ani mai târziu, dar nu-l simte ca pe o povară. De la bunica a învățat să ia lucrurile cu calm și cu creionul în mână.

Are și ea plicurile ei, pe care le umple în fiecare zi de salariu. Vara, când factura la gaz e mică, tot pune bani deoparte în plicul dedicat, lună de lună, ca și cum ar fi iarnă. Așa că, atunci când vine frigul și facturile o iau razna, banii sunt deja acolo, iar pe ea nu o șochează diferența. În plus, când îi mai prisosește un ban, îl schimbă în euro, „ca să nu intru în ei". La fel a făcut și băiatul ei cu primul lui salariu, câștigat vara asta. Și-a oprit 200 de lei și a schimbat restul în valută, cum a văzut la maică-sa.

Pe nesimțite, batistuța bunicii a ajuns la a treia generație. Ba chiar ține pasul cu vremurile. La 89 de ani, din pensia ei de 1.200 de lei pe lună, bunica are puși deoparte 30.000 de lei în 10 depozite mici cu dobândă cu capitalizare – bani strânși de-a lungul a 20 de ani. E ca un bulgăre de zăpadă: pui bani deoparte, primești dobândă, iar dobânda aia se adaugă la sumă și produce la rândul ei dobândă. Cu cât îi lași mai mult timp, cu atât bulgărele crește mai repede. Sunt acolo și banii de înmormântare – grija de a nu fi, nici la final, o povară.

Dana ține același fel de depozite pentru copii, din alocațiile lor. Bunica economisește pentru un sfârșit; ea, pentru niște începuturi. Pe primul îl va retrage curând, de majoratul băiatului. Are de ales: o petrecere mare de ziua lui sau plata școlii de șoferi? Îl lasă pe el să decidă, dar doar după ce îi explică de ce merită să

privești dincolo de ziua de mâine și exaltarea de moment.

„A fi bogat nu înseamnă să ai mulți bani", crede Dana. „Sunt destui care au mulți și, de fapt, sunt săraci." Se referă la oamenii care ajung singuri în vârf și rămân singuri, care-s înconjurați de lingușitori, care țintesc următoarea lovitură și rareori se conectează la oameni, dincolo de cifre. Bogăția, pentru ea, arată altfel: să-și crească amândoi copiii sub același acoperiș, să aibă cine să-i țină de urât la bătrânețe, cum a făcut ea cu bunica, și mai ales să fie toți sănătoși.

Am avut o relație bună cu banii, indiferent câți au fost

Corina, 63, Pitești

Peste doi ani, Corina împlinește 65 de ani și iese la pensie. Se așteaptă să aibă o pensie mică, dar nu își face griji. „Cât o să am, atât o să cheltuiesc". Asta a fost constanta relației ei cu banii, dintotdeauna.

Să lucrezi în învățământ, într-o comună din județul Bacău, în anii '60, nu îți oferea nici pe departe liniște financiară. Așa că părinții Corinei, amândoi cadre didactice, aveau momente în care se certau pe tema banilor. Au reușit totuși să își construiască o casă, să aibă o mașină și să crească două fiice, pe care mai târziu le-au trimis, pe rând, la facultate.

Dar, când a fost vorba să o sfătuiască pe Corina ce meserie să-și aleagă, i-au zis „în niciun caz profesoară". Lor le fusese prea greu. A fost clar că părinții ei au avut dreptate, în momentul în care a luat primul salariu. Ea, inginer stagiar, primea deja 2.225 de lei, în timp ce mama ei, învățătoare cu vechime de 25 de ani și toate gradele didactice bifate, abia ajunsese la 2.500.

Dar nici munca în uzină nu era pentru ea, după cum și-a dat seama după opt ani la uzina Dacia. Așa că, la mijlocul anilor '90, a plecat de la jobul pentru care făcuse cinci ani de Politehnică și, pentru că nu voia nici să aibă șef și nici să fie șefă, a ales să fie pe cont propriu. A început cu un magazin și un bar, „ca mulți ingineri după '90", apoi în paralel consultanță, înființări de firme, autorizații de funcționare, autorizații de mediu, avize de sănătate publică, intermedieri, vânzări de asigurări, de produse în sistem

multi-level marketing. Toate erau oportunități de a câștiga bani și atât – nu simțea vreo chemare specială pentru vreuna. Iar uneori Corina făcea două-trei joburi în paralel.

Iar banii au fost câți au fost. „Când am avut bani mai mulți, am cheltuit mai mulți, când am avut bani mai puțini am cheltuit mai puțini. Cam așa funcționez eu." Crede că exercițiul de a se încadra în câți bani are l-a dobândit în timpul facultății, când primea de la părinți o sumă fixă, lunar.

În viața de familie nu a vrut să aibă genul de certuri legate de bani pe care le trăise în casa părinților, și a decis să nu se certe cu partenerul pe tema banilor. Mai târziu, după o căsnicie încheiată prin divorț, a avut o perioadă în care venitul ei era singurul din casă și trebuia să acopere și nevoile fiicei ei. Dar nu spune despre acei ani că au fost grei, pentru că și atunci a ales să ia lucrurile așa cum erau și, din nou, să se încadreze în cât avea. „Nu pot să spun că am avut perioade grele. Pot să spun că am avut perioade în care am avut bani mai mulți sau mai puțini."

Nu consideră un eșec nici măcar afacerea care n-a mers, atunci când și-a deschis un restaurant, într-un fost magazin de piese auto. „Am avut două credite în bancă. Dar măcar în perioada aia de un an jumate - doi, mi-a asigurat trai zilnic, dar atâta tot. Că după aia încă un an sau doi am mai plătit un credit din salariu, a fost altă poveste, dar eu n-am luat-o ca un eșec. A mers cât a mers. N-am rămas datoare, deci am luat-o tot ca o chestie de viață, pur și simplu."

Și atunci, după mai bine de 25 de ani de când părinții o des-

curajaseră să-și urmeze visul de a deveni profesoară de matematică, în 2009, la 47 de ani, când avea un credit de plătit, a devenit profesoară. A aflat de o oportunitate de preda discipline tehnice la un liceu și o școală profesională, a învățat, a luat examenele necesare și a intrat în învățământ.

„Nu m-am descurajat. Eu niciodată nu m-am văitat – vai de mine ce mă fac. Ci am făcut ceva, să ies de acolo."

*

Ceea ce îi spune fiicei ei, și le spune și elevilor, este să fie independenți din punct de vedere financiar. „Să nu ajungă să depindă de cineva. De un partener. De obicei, fetele aleg să depindă de un bărbat." Iar sfatul nu a fost doar spus, ci și făcut. Atunci când Corina a avut un partener cu venituri care îi permiteau să lase pentru o masă la restaurant echivalentul salariului ei de profesoară dintr-o lună, ea a ales să meargă în continuare la școală, în fiecare zi, ca să își păstreze libertatea de a alege.

Corina spune că n-a avut un obiectiv și nici un model de succes pe care să-l urmeze. Dacă și-a dorit ceva, a fost să călătorească. Mama ei nu ieșit niciodată din țară, iar tatăl ei a fost o dată până în Bulgaria. Ea a reușit să călătorească și face asta de câte ori are ocazia. A visat să ajungă la Paris (un vis imposibil înainte de 1989, nu pentru că era scump, ci pentru că era interzis) și, printre beneficiile obținute atunci când făcea multi-level marketing, a „câștigat", în 2000, o excursie la Paris.

Dar peste doi ani va fi pensionară, și se așteaptă la o pensie

mică, mai ales pentru că în perioada antreprenoriatului a ținut la minimum contribuțiile pe care le făcea la fondul de pensii. Are, ce-i drept, puși deoparte banii acumulați timp de 20 de ani într-un mic fond pe care a convins-o un prieten să și-l facă. Dar spune că, cel mai probabil, banii de acolo îi va cheltui tot pe călătorii.

Și apoi? Poate o să călătorească mai puțin, poate singurele vacanțe vor fi în Spania, în vizită la fiica ei. Poate aceasta o s-o ajute cu bani. Un lucru, însă, e sigur: o să trăiască cu cât are, așa cum a făcut întotdeauna.

De la frica de neprevăzut, la independență

Monica, 27, București

Aproape tuturor ne e greu să ne găsim un job când abia ieșim de pe băncile facultății. Dar ce faci când ai și o dizabilitate? Și ce rol joacă emoțiile asociate cu banii în copilărie?

La 27 de ani, Monica asociază banii cu foarte mult stres. Chiar dacă a terminat masterul în psihologia traumei în 2023 și a cam muncit mereu de atunci – fie la un call center, pe salariul minim pe economie, fie într-un internship plătit, o bântuie gândul că, în cazul unei situații neprevăzute, va trece din nou prin aceleași provocări ale găsirii unui loc de muncă.

„Pentru că încă este foarte complicat să explici unui angajator că poți să livrezi ceea ce el are nevoie, chiar și având o dizabilitate", explică Monica. „E și mai complicat să-i explici ce e tehnologia asistivă, cum funcționează și cum o implementezi în munca ta".

Monica e nevăzătoare din naștere din cauza unei boli genetice, însă mai are un rest slab de vedere.. E din Brăila, dar locuiește singură în București, în chirie, și de câteva luni lucrează la o companie care oferă servicii de well-being pentru corporații. E psiholog clinician, are propriul cabinet, dar încă nu îl folosește.

Astăzi, Monica se întreține din salariul de 5.000 de lei și indemnizația pentru persoane cu dizabilități de 3.300 de lei. Indemnizația ca persoană nevăzătoare e de fapt de 500 de lei, la care se adaugă un spor în jur de 300 de lei. Cei 2.500 de lei, indemnizația de însoțitor, îi revin tot ei, de vreme ce este suficient

de independentă să nu aibă nevoie de unul.

A avut noroc să găsească jobul la o companie care angajează persoane cu dizabilități. La cel anterior, fusese primul nevăzător care păși în sediu până la acel moment. „Inclusiv recruiterul cu care am discutat inițial, când a aflat că sunt nevăzătoare, s-a cam panicat", povestește Monica. „Am mai auzit ulterior povești de la colegi că, dacă ar fi știut, probabil ar fi selectat pe altcineva."

În pauza de aproape un an între joburi, au salvat-o indemnizația și sprijinul financiar al mamei. Dincolo de dificultatea de a-și găsi de muncă, parte din stresul asociat cu banii vine și din experiența din copilărie. Când era mică, doar mama muncea și implicit aducea și cel mai mare venit, din care se întreținea ea, Monica, sora ei, tatăl și bunica care locuia cu ei pe atunci. Tatăl era însoțitor pentru ea și sora ei, tot nevăzătoare, ceea ce însemna încă un venit în jur de 1.200 de lei. Ce îi mai ținea pe linia de plutire era un spațiu mic, pe care îl dădeau în chirie unui bărbat care îl transformase într-o cârciumă.

Pe când Monica era la liceu și chiriașul a renunțat la spațiu, au apărut și problemele cu banii. Locuiau la casă, iar facturile erau mai mari decât la apartament. Așa că vacanțele s-au rărit, aveau grijă la ce lumini lăsau aprinse prin casă și de ieșit în oraș nici nu se punea problema. Mai ieșea cu prietenii în parc și cel mult își cumpăra un covrig. În perioada în care a plecat la facultate, părinții ei părinții ei s-au separat și, din acel moment, a mai putut conta doar pe mamă. „Taică-miu, din momentul separării", povestește Monica, „a decis că noi nu o să vedem niciun ban

de la el și niciun fel de bun și nimic până moare". Destabilizarea bruscă a veniturilor familiei a speriat-o și anxietatea a însoțit-o până în prezent.

După ce a participat la un curs de educație financiară unde a învățat cum ar putea să economisească sau ce tipuri de investiții există, la început de 2025 și-a deschis un cont de economii. Chiar dacă mama i-a sugerat că e o idee proastă – că banca îi folosește banii, că mai bine îi păstrează cash – până la urmă s-a lăsat convinsă și și-a pus și ea economiile într-un cont. Monica se descurcă cu cât câștigă și își monitorizează bugetul într-un tabel.

Economisește pentru neprevăzut, dar și pentru o formare în psihologia traumei care costă 5.000 de euro. A reușit să strângă toată suma necesară acestei formări, ceea ce a devenit o nouă sursă de anxietate, pentru că acum îi e frică de o cheltuială așa mare: dacă nu-și recuperează investiția? Dacă nu va avea suficienți clienți la cabinet?

Anxietățile financiare s-au infiltrat și în relațiile de cuplu și prietenie. S-a simțit inconfortabil când actualul partener i-a făcut cadou un parfum de 100 și ceva de lei, chiar dacă acum învață să se bucure de ce primește. I-a fost rușine și când, la reuniunea cu foștii colegi de liceu, a primit un cadou de Secret Santa pe care îl considera prea scump față de cel pe care l-a făcut ea. Dar în relațiile cu adevărat apropiate, cum ar fi cu mama, care câștigă mult mai puțin decât Monica, sau cu prietena cea mai bună, banii nu au avut niciun impact adevărat, pentru că s-au sprijinit atunci când a fost nevoie.

În același timp, odată cu experiența câștigată în viață și câmpul muncii, își dă voie să se mai relaxeze în privința banilor și să îndrăznească să se mai răsfețe cu câte o haină sau cu ce o ispitește uneori algoritmul în social media. Chiar dacă își pune în continuare multe întrebări. „În general, țin să îmi pun eu mie foarte multe restricții apropo de ce cheltui, inclusiv dacă plec într-o vacanță și constat că aș ajunge la o sumă mai mare de bani de cheltuit, încep să mă întreb, dar oare chiar merită? Îmi trebuie mie neapărat vacanța asta? Poate e OK și doar un weekend la Sinaia. În final, plec în vacanță, dacă chiar îmi doresc."

În prezent

Mia, 24, București

O tânără de 24 de ani crede că cea mai bună perioadă a familiei ei, din punctul de vedere al banilor, a trecut. Va reuși ea să învețe – de la familie și din propriile experiențe – când își scrie viitorul?

„Cam atunci a fost cea mai bună perioadă a noastră", spune Mia despre anii când familia ei a avea o firmă de distribuție de presă și un magazin, în Râmnicu Vâlcea, iar ea era în clasele I-IV, într-o vreme când multe ziare aveau încă ediții tipărite, și tiraje rezonabile. Dacă se compara cu colegii de clasă, Mia avea, pe atunci, telefonul cel mai nou, iar familia ei mergea în vacanțe în Turcia și Bulgaria, nu pe litoralul românesc. „Nu știu dacă eram bogați, dar..."

Când a mai crescut, a aflat că părinții ei încercau să le cumpere cu măsură lucruri ei și fratelui ei, să nu le ia chiar orice, pentru că puteau să vină și perioade mai grele. „Zici că au premeditat, că după, na, presa scrisă a murit și n-a mai fost aceeași situație […] dar n-a fost o dramă, adică n-am resimțit ca un șoc." Au renunțat la distribuția de presă, iar tatăl a rămas să se ocupe de magazin, în timp ce mama s-a angajat.

Mama ei era mai chibzuită decât tata și mai organizată. Avea un carnet în care nota, și în vacanțe, cheltuielile mai mari – cazare, cină – și apoi făcea un raport la final. Făcea chiar comparații între vacanțe. Ea era și cea care se ocupa mai îndeaproape de contabilitatea firmei. Tata era altfel. Cumpăra lucruri de mai bună calitate și îi spunea mamei să nu se mai gândească atât de

mult la bani, pentru că le e bine.

Tatăl ei a murit când ea era în liceu. N-a văzut-o adult, n-a văzut-o studentă, plecată la București, și apoi adultul de azi, care își plătește singur chiria și facturile, care a renunțat la jobul de la 9 la 5 în media, și face freelancing pentru mai mulți clienți cărora le gestionează canalele de social media.

În comparație cu mama, Mia nu e un model de organizare și planificare financiară. Pe de altă parte, ea se uită și în jur: „Mie mi se pare un *waste of money* [bani irosiți] să dau bani să îmi comand mâncare acasă. Deci asta este foarte rar față de persoanele de vârsta mea care își comandă non-stop. Eu oricum vreau să mănânc cât mai sănătos și îmi fac singură. Și dacă chiar ies să mănânc ceva, mai bine mă duc la restaurant.". În schimb, munca ei îi cere să meargă în locuri diverse, la evenimente, prin oraș, și ajunge să dea destul de mulți bani pe Uber.

O experiență semnificativă legată de importanța banilor a avut-o în clasa a XI-a, când a plecat împreună cu prietenul ei la Roma, pentru un city break. „Am zis wow, asta e. De-aia trebuie să facem bani, să plecăm în lume", își aduce ea aminte. Așa că în vara următoare s-au gândit să facă ceva „să facem bani, ca să putem să călătorim". S-au angajat, șase ore pe zi, la un bar-cafenea cu piscină și în prima zi, „cum sunt copiii, foarte fericiți când le dai de muncă", a făcut un bacșiș de 70 de lei. „Și mi s-a părut mult, că pe vremea aia la Vâlcea puteai să ieși în oraș lejer, luai și suc și pizza și desert, cred că și taxi cu banii ăia."

De ziua ei, cu banii strânși, au fost la Barcelona, și de atunci

călătoriile sunt principala motivație pentru a strânge bani. „Și era o chestie foarte interesantă, că noi eram singurii oameni de vârsta noastră, din gașca noastră […], de făceam asta, și n-o făceam că n-aveam bani sau că nu îmi dădea mama bani. O făceam așa, pentru noi."

*

Mia consideră și vacanțele „bani puși deoparte". „Am economisit pentru vacanța aia", își apără ea punctul de vedere, chiar dacă nu știe cât e de „sănătos". Nu are însă o plasă de siguranță reală, deși mama îi spune mereu că ar trebui să economisească. „Îi spun că nu se poate", spune Mia și adaugă că locuiește singură, pe când alți tineri de vârsta ei împart chiria, că dă bani pe Uber, că evenimentele la care merge sunt adesea legate de modă, iar acolo trebuie să fie atentă cum se îmbracă.

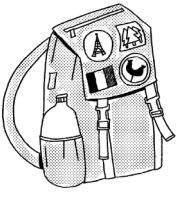
O încercare ratată de a investi a avut-o atunci când era studentă și fratele ei a sfătuit-o să investească într-o criptomonedă românească, dar a pierdut cei 300 de euro pe care îi strânsese.

În legătură cu cardul de cumpărături pe care îl are din vremea în care era angajată, nu e sigură dacă e un instrument util în cazuri de urgență sau mai degrabă o tentație permanentă. Da, a ajutat-o să își ia laptop și telefon, instrumente utile în munca ei, dar a avut o perioadă când nu avea bani suficienți și îl folosea la cumpărăturile curente. „Și îmi făceam datorii la mine. Și când îmi veneau bani, când îmi intrau, știam, ah, stai, trebuie să pun 10 milioane pe cardul de cumpărături."

Liniștea financiară pentru ea ar fi să ajungă într-un stadiu în care pierderea unui client să nu fie un șoc. Să aibă bani economisiți: „în cazul în care, nu știu, chiar se întâmplă ceva, o problemă, să fii asigurat și să poți să-ți cumperi ce vrei, dar nu la modul, ok, să fii milionar și să-ți iei un Ferrari."

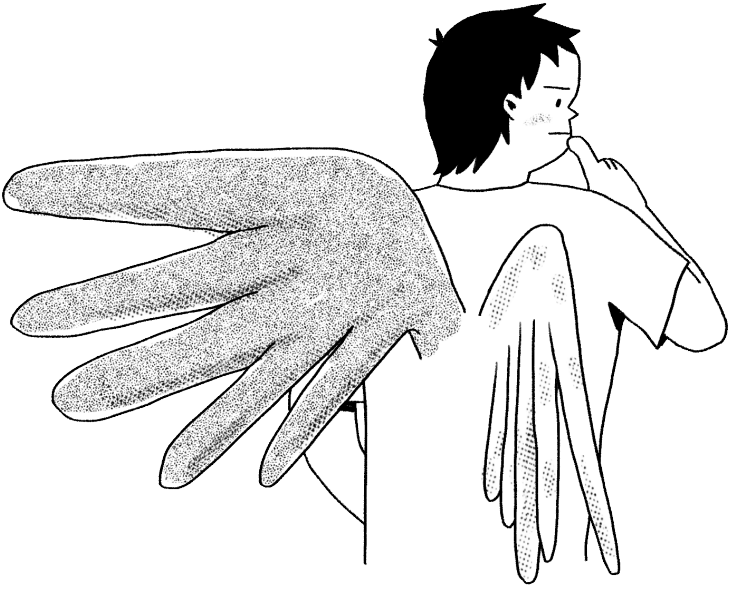
Un alt lucru important, despre care i-a vorbit de multe ori mama ei, e independența. „Indiferent cu cine te măriți sau cu cine ești, tu întotdeauna trebuie să faci ceva în viața ta, să ai un job […] și să ai banii tăi." Și, într-o zi, acest sfat n-a mai fost doar unul teoretic. A decis că nu mai vrea să locuiască cu prietenul ei și a putut face acest lucru.

Mia împlinește în curând 25 de ani și, pentru prima dată, se gândește să își facă planuri pe termen mai lung. Nu-și propune încă să se gândească la contribuția pentru pensie, nu vede cum ar putea să înceapă să economisească, dacă nu își crește veniturile și, mai ales, nu vede cum poate evolua, pentru că nu crede că poate fi, la nesfârșit, „o fetiță care face social media". Se gândește să-și deschidă o firmă împreună cu fratele ei, pentru că amândoi sunt legați de domeniul media. „Dar încă trăiesc un pic în prezent."

Fără ghid

Marian, 46, Ilfov

Un model poate să scurteze drumul unui tânăr spre maturizare și echilibru. Când modelul lipsește, căutările pot fi dureroase. Dar adultul regăsit la capătul procesului de maturizare, cu lecțiile și cicatricile lui, e gata să devină un model pentru generația următoare.

Poate că părinții lui s-ar fi descurcat bine înainte de 1989. În perioada comunistă, un electrician și o operatoare chimistă, lucrând în fabricile bucureștene, nu ar fi trebuit să aibă griji financiare mari, chiar și după ce s-au născut cei doi copii. Dar părinții lui Marian aveau probleme, pentru că tatăl avea o problemă. Alcoolul. De aici certuri, tensiuni, violență, dar și probleme cu banii, după ce a început să își piardă locurile de muncă și chiar să vândă obiecte din casă. Mai mult, ratele pentru apartament, pentru mobilă și electrocasnice, au ajuns și ele, devreme, poveri pentru tânăra familie.

Mama a reușit, singură, să acopere nevoile de bază – facturi, mâncare, haine – și în timpul căsniciei, și după ce aceasta s-a încheiat, având mereu câte un extra job și făcând mic comerț sau schimburi cu furnizorii de la piață. Dar lui Marian, după ce fusese recompensat de un bunic pentru poeziile învățate, după ce făcuse nesperat de mulți bani într-o iarnă la colindat, a început să-i placă să aibă bani.

La început s-a transformat într-un mini-antreprenor, vânzând surprize din gumă de mestecat și piese de bicicletă. Apoi,

pe la 14-15 ani, mai ales că mergea la un liceu din centru, unde avea mulți colegi din familii cu bani, au intervenit nevoile sociale. Începuse să fie interesat de spiritualitate, iar cărțile pe care și le dorea erau scumpe, pentru că nu se găseau în România. Își dorea blugi care, la jumătatea anilor '90, nu erau un obiect vestimentar de la sine înțeles. Își dorea o chitară.

Și a început să muncească, vara, în timp ce alții erau în vacanțe la bunici sau în tabără, ca să-și poată cumpăra lucruri pe care mama nu putea să i le cumpere. „Găseam diverse servicii în care munceam, nu știu, în zona fostului complex comercial angro Europa, sau la firme de confecții metalice, ceva de genul ăsta.

Faptul că în perioada aceasta de adolescență aveam bani, a contat foarte mult. Era o chestie fundamentală, așa, în tinerețe, între 14 și 18 ani. Era o formă de exprimare personală", reflectează el azi.

*

Perioada maturizării a fost zbuciumată. A făcut armata, a urmat facultatea de psihologie. O parte din el își dorea să lase în urmă lumea materială și să se dedice celei spirituale. Un mentor spiritual i-a spus, pe la 25 de ani, că este ca o pasăre, care are două aripi, dar una dintre aripi, cea spirituală, era imensă, în timp ce cealaltă, a vieții materiale, rămăsese un ciot. „Și metafora asta m-a făcut să plâng la momentul respectiv. Nu l-am crezut. Adică l-am încrezut parțial", spune Marian, care a început de atunci, fără convingere, să mănânce mai mult decât un „ascet urban"

– cum se considera, și chiar să-și caute o prietenă.

Apoi a plecat la o mănăstire budistă timp de un an, și acolo i s-a clarificat înțelegerea că, pentru dezvoltarea lui spirituală, e nevoie să trăiască complet „experiența materială în această lume". Mentorul avusese dreptate. O pasăre nu poate zbura decât cu două aripi.

S-a întors hotărât să facă lucrurile ca la carte: carieră, prietenă, familie, casă, chiar și mașină. Abordarea „ca la carte" a carierei a făcut-o în salturi, la distanță de maximum doi ani, care să îi aducă din ce în ce mai mulți bani și medii de lucru din care să poată învăța din ce în ce mai mult. Își aduce aminte perfect de primul salariu, la firma care vindea sucuri: 300.000 de lei. Apoi saltul la 2.544.560 de lei, la firma de comerț exterior. Apoi 7 milioane. Apoi 30 de milioane. A urmărit mereu și să găsească joburi, în zona de IT, dintr-o nișă în care skillurile lui să poată fi folosite și apreciate: sensibilitatea, cunoștințele de programare dobândite autodidact, cele de psihologie, capacitatea de analiză și de gândire laterală.

„Și salturile astea mi-au asigurat o formă de independență financiară, dar în același timp... recunosc că n-am avut, și asta mi-a lipsit mult, n-am avut un *role model* de ce să fac cu banii ăștia. Adică am avut banii, dar nu știam ce să fac cu ei", spune el. Privind retrospectiv, regretă că nu a luat decizii mai bune, să investească banii în apartamente, terenuri, sau chiar acțiuni, sau să îi folosească în contexte care să-i aducă prieteni sau o parteneră. Crede că asta s-a întâmplat din cauză că n-a avut cine să-i

dea sfaturi. „Aveam și o formă de încăpățânare, că n-a fost cineva care să fie cu mine, pe parcursul vieții. Da, a trebuit să învăț singur, să iau decizii singur și am și greșit, foarte clar."

Iar acum, chiar dacă știe că anii aceia au fost importanți pentru construcția lui interioară, ei sunt în același timp pierduți din punctul de vedere al oportunităților de a investi. Dar deciziile – legate de bani sau nu – consideră că sunt un mușchi pe care îl antrenezi. Și încearcă să recupereze.

A ținut să treacă prin compania despre care spune că face cel mai bun IT product management din țară. Și a învățat. Azi e *self-employed,* ceea ce a presupus un alt salt semnificativ al veniturilor. S-a căsătorit. Are doi copii. Are o casă în Ilfov, pe un teren de 5.000 de m², despre care spune că valorează minimum 250.000 de euro.

Spune despre ultimii ani, cât a finanțat împreună cu soția construirea casei, că au fost „crunți" pentru că au muncit enorm ca să jongleze până la șase credite, dintre care la începutul anului au închis trei-patru.

Împreună cu soția, investește în acțiuni și încearcă să le lase „cheag" copiilor. Asta pentru că, deși simte că încă trăim vremuri în care se mai pot acumula resurse, viitorul i se pare incert. Se gândește inclusiv la scenarii în care 30% din populație să nu își mai poată găsi locuri de muncă.

Așa că se gândește la copii și la siguranța lor. „Challenge-ul cel mare când crești niște copii în condiții bune, este ca să aprecieze ce au", spune el. Iar pentru asta se gândește să-i înscrie în

programe de voluntariat unde să aibă contact și cu medii mai puțin avantajate, să-i pună în situații din care să învețe cum funcționează banii, să îi pună să lucreze în gospodărie, ca să dezvolte o conexiune cu pământul și cu munca manuală – ceea ce el numește „*nature-based living*".

În viziunea lui intergenerațională, în care nu a putut moșteni prea multe de la ai lui, el este un creator de valoare pentru familie. Și vrea să le lase copiilor și apartamente în care să stea, dar și cunoștințe care să le permită să producă bani și să își crească propriile legume, să crească propriile găini. „Avem niște datorii față de copiii ăștia să îi descurcăm, să-i livrăm la 20 de ani «pachet complet»."

Mai întâi familia, apoi distracția

Loredana, 52, București

Vorba e a bunicului ei, iar Loredana a construit în baza ei tot ce are: cel mai de preț, un apartament cu trei camere, cumpărat din ospătărie, o mică moștenire și mult noroc. L-a vrut ca băieții ei să nu fie nevoiți să plătească niciodată chirie.

Masa din sufragerie e din lemn masiv și se desface la mijloc. A costat cam 6.000 de lei, iar Loredana a cumpărat-o în rate, cu dobândă, pentru că era foarte important pentru ea să încapă toată familia extinsă la mesele de sărbători. Azi recunoaște că nu e chiar de calitatea la care se gândea când a dat banii pe ea, dar își face treaba. Canapeaua de lângă, în schimb, are 22 de ani și e ca nouă. Amândouă stau în apartamentul de trei camere pe care Loredana și l-a pus în cap la 20 de ani și nu s-a lăsat până nu l-a avut.

Loredana are 52 de ani și a reținut de la tatăl ei o singură propoziție după care s-a ghidat toată viața: „Nu ai bani să cumperi lucruri de proastă calitate."

Tatăl ei era ospătar în anii '80, când din ospătărie chiar se câștigau bani frumoși în Micul Paris. Datorită lui, nu le-a lipsit nimic, deși erau trei frați. Vacanțele erau vacanțe, în fiecare an. La mare mergea cu bunica ei câte 12 zile – nu 3, câte își permite azi – la hotel de 5 stele, cu restaurant.

Două mentalități au crescut-o în paralel. Bunica, pe lângă care a stat cel mai mult, strângea monede de 3 lei în sticla de lapte. Tata, pe care îl vedea mai rar din cauza jobului și îl admira

enorm, era generos cu toată lumea și spunea că banii trebuie să circule, să se cheltuie.

La 14 ani, credea că tatăl ei poate orice. Odată, când plângea după un băiat, i-a zis: „Mă, tăticule, nu mai plânge, îți cumpăr orice băiat vrei!", povestește râzând.

După școală, Loredana a luat-o pe aceeași cale ca el. Cel mai mult a lucrat ca ospătar, singura meserie din care a reușit să pună bani deoparte. Și nu orice bani, ci bani de o casă.

După ce i-a născut pe băieții ei gemeni, și-a propus să strângă bani pentru ceva mai mare. Își dorea un apartament cu trei camere, mai mare decât cel cu două pe care-l cumpărase de la o mătușă, cu banii de pe o garsonieră rămasă de la bunica soțului. „Întâi familia, apoi distracția." A crescut auzind replica asta de la bunicul ei de atâtea ori, încât a ajuns să gândească și ea la fel. Peste tot în jurul ei văzuse același lucru: fiecare se îngrijea de casa lui și de familia lui. Nu lux, spune, dar confort - un pat comod, o baie curată, o masă cu scaune la care să mănânce cu toții.

N-a fost ușor, iar drumul n-a fost liniar. A pornit cu 3.500 de dolari, bani strânși din bacșișuri. Pe vremea aia, din ospătărie se câștiga bine în România, mai ales dacă lucrai ture în plus și prindeai nunți și evenimente. Banii s-au dus însă după ce și-a pierdut brusc jobul, când proprietarul barului în care lucra a făcut infarct. Tatăl ei i-a spus atunci să nu-și ia de la gură, că de bine, de rău, are unde să stea. Nu s-a înfometat, dar nici nu s-a lăsat.

Într-o seară, s-a trezit la ușă cu un om dispus să cumpere casa în care locuia. Posibil să fi dat anunț de vânzare la ziar,

dar nu-și mai amintește exact. L-a impresionat cât de frumos era amenajată, așa că i-a dat fix cât a cerut: 8.500 de dolari, cu 1.500 peste cât cerea piața. I-a primit.

Până să se încheie tranzacția, a găsit apartamentul visurilor. Costa 11.500 de dolari. S-a dus, l-a văzut, a auzit prețul și a spus „mulțumesc, dar nu am acești bani", deși îi plăcea foarte mult. A plecat, iar peste vreo zece zile a fost sunată: proprietara risca să piardă apartamentul dacă nu-și plătea datoriile la bancă, așa că a acceptat cei 8.500 de dolari.

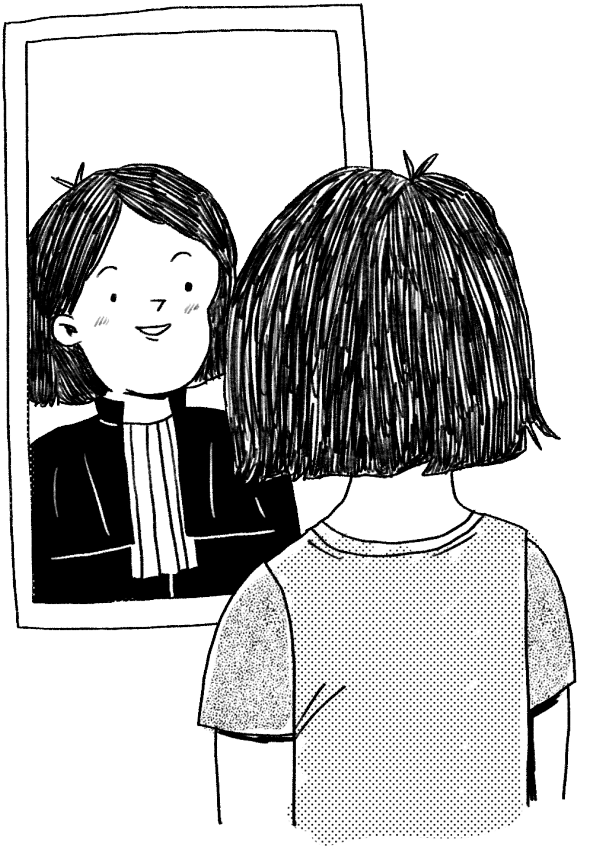
„Când îți pui în minte ceva, se rezolvă", spune Loredana, care crede că trebuie să ai mereu un obiectiv în față ca să reușești orice.

Pe băieții ei, care acum au 33 de ani, nu i-a văzut punându-și așa un obiectiv. O deranjează, dar recunoaște și că e o diferență de generație: „Cred că ei nu mai cred că e atât de important să ai o casă". E convinsă că și ei ar vrea, doar că, financiar, nu văd nicio portiță, „nu au nicio sursă de pornire".

Cele trei camere au fost, în mintea ei, un start pentru ei, ca să nu ajungă în chirie toată viața, cum a văzut că i s-a întâmplat unei rude. Le-a propus să vândă apartamentul și să împartă banii, ca fiecăruia să-i revină măcar un avans de casă, iar ea să se mute în ceva mai mic. Nu s-a hotărât niciunul. Uneori, se gândește că s-a dat atâta peste cap pentru un lucru care, poate, nu le mai trebuie.

Muncă, apoi bani

Ioana, 18, Merișani

O tânără care a făcut timp de patru ani naveta de 20 de kilometri până la liceu își urmează visul de a deveni judecătoare. Ceea ce a acumulat în viața ei de până acum pare să-i fie de ajutor.

Din toamnă, Ioana este studentă la Facultatea de Drept. Ceea ce înseamnă că se va muta din Merișani, comuna cu 4.500 de locuitori din județul Argeș unde a trăit până acum, în Bucureștiul unde trăiesc două milioane de oameni.

Ideea de a merge la Drept i s-a cimentat atunci când, la o simulare de proces organizată de profesoara de economie, la liceul ei din Curtea de Argeș, în care au fost ghidați de un judecător, i-a plăcut enorm totul. Dar mai ales rolul de judecătoare. Li s-au oferit datele unui caz bazat pe fapte reale și, după ce s-au pregătit o zi, au ținut „procesul". „Eu am fost judecător și decizia mea a fost una corectă, ceea ce pe mine m-a bucurat foarte mult," spune ea. Experiența a făcut-o să vrea să devină chiar judecătoare, la capătul anilor de studiu.

Ioana rezumă simplu situația financiară a familiei ei: „ne-am descurcat". Părinții ei, despre care spune că „sunt foarte economi", conduc de mai mulți ani o organizație comunitară în localitate, iar mama ei a devenit recent și învățătoare. În anii școlii generale, atunci când mergea la o școală din Bascov, o suburbie plină de vile a Piteștiului, a simțit și răutăți din partea colegilor care veneau din familii mai înstărite. „Cel mai prost mă simțeam că nu puteam să mă țin după trendurile lor," spune ea.

„S-a schimbat moda cu blugii largi, a venit cu blugii skinny", de exemplu. „Erau destul de răi, adică te excludeau." La liceu, însă, nu s-a mai simțit judecată, și nici exclusă. Chiar dacă mergea în fiecare zi 20 de kilometri pentru a ajunge la școală, la Curtea de Argeș, acolo erau mulți copii care trăiau la sat și s-a „înțeles bine cu toată lumea".

Felul în care Ioana se raportează la bani și statut social s-a modelat treptat, de-a lungul celor 18 ani de viață. A auzit de mică poveștile despre viețile bunicilor și ale părinților ei, cu muncă, nevoi și perioade grele, de sacrificiu. În localitatea ei a văzut copii cu mult mai puține posibilități decât ea. Își aduce aminte despre un prieten din copilărie din vecini, ai cărui părinți nu aveau farfurii pentru tortul pe care îl adusese mama ei. În același timp, spune cu mândrie că nu-i e teamă de muncă și povestește cum a muncit într-o vară la curățenie în școală, spălând, măturând și cărând bănci de la etajul II la parter, împreună cu o femeie la fel de mică de statură ca și ea.

Dincolo de poveștile și exemplele vii despre cât de greu e să câștigi bani și cât de greu este fără ei, tatăl ei o sfătuiește în mod constant cum să-și administreze banii pe care îi are. Încă din generală, dar mai ales în timpul liceului, părinții i-au dat un buget săptămânal – pentru navetă, sandviș, cafea – bani care se adăugau bursei ei de merit de 300-400 de lei pe lună, pe care a reușit s-o aibă dintr-a X-a până într-a XII-a și pe care o păstra. Își împărțea singură pe zile suma săptămânală sau, rar, decidea să îi folosească pe toți deodată. Apoi, când a avut nevoie de un

telefon nou și se gândea și să îi ia prietenului ei un cadou la împlinirea a 18 ani, tatăl ei a sfătuit-o să-și facă un cont de economii în care să pună cei 100 de lei care îi rămâneau lunar. A reușit să strângă 2.500 de lei dar, mult mai important, a avut satisfacția de a-i strânge.

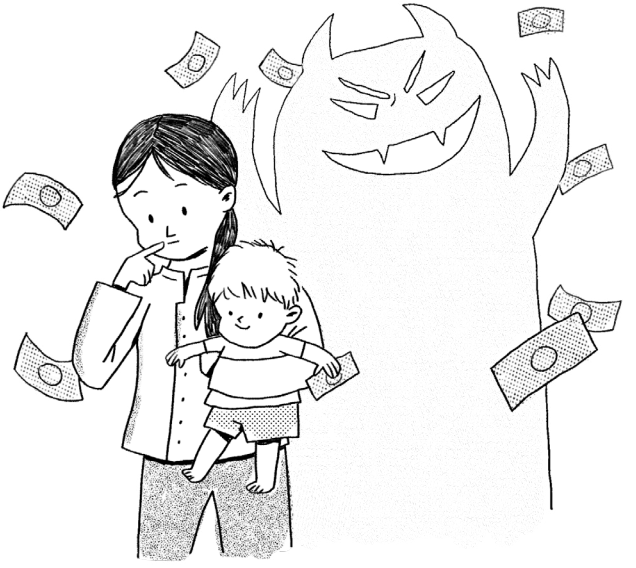
*

Ioana e realistă când se gândește la cariera de magistrat. Nu-i e străin faptul că profesia aduce cu sine respect, bani, statut. O motivează. Pe de altă parte, crede că un profesionist de succes e unul care își face meseria bine: „în mare parte contează cum ești tu, cât de bun ești tu la ceea ce faci".

Și, așa cum a învățat în cei 18 ani de viață, să fii bun înseamnă, în primul rând, să muncești: „depinde foarte mult de tine ca persoană și cum ești tu, cât de mult te implici, cât – nu știu – cât de dornic ești să muncești și de pasionat, că și asta contează foarte mult. Pentru că cred că meseria asta, dacă nu o faci din pasiune, este chin."

Banul, ochiul dracului

Elena, 38, Brașov

De când se știe, Elena și-a ales joburile după cât bine fac, nu după cât plătesc: protecția mediului, închiderea orfelinatelor din România, educația copiilor din medii vulnerabile. Domenii în care simți că faci o diferență, dar care nu aduc prea mulți bani. Cât a fost doar ea în peisaj, a mers. Apoi s-a născut fiul ei, iar socotelile n-au mai ieșit. Nu mai era doar ea cea care strângea cureaua, așa că a trebuit să regândească totul.

Elena se va întoarce curând din concediul pentru creșterea copilului, la școala de la sat unde e învățătoare. A început să se gândească ce altceva ar mai putea face ca să câștige mai mult însă, la fiecare idee care-i răsare, primul gând e același: da, dar e o misiune în spate? „Ceea ce e complet stupid", spune. „Dacă vrei să-ți suplinești veniturile, ar trebui să poată fi OK pur și simplu să să-ți suplinești veniturile. Nu trebuie să aibă *higher purpose*."

De ceva vreme rumegă o întrebare: dacă faci un lucru doar de dragul misiunii, dar financiar nu-ți e bine, pe cine mai servești de fapt? „Nu cred că poți să faci o muncă bună dacă ești mega cătrănit, stresat, alergat."

Pentru că ea asta a făcut de fiecare dată, până se autosabota. Când prindea experiență și ajungea în punctul în care lucrurile ar fi putut merge bine financiar, schimba domeniul. Și o lua iar de la grila de jos, în alt job care o făcea să simtă că face parte din ceva mai mare decât ea. I-a fost OK să trăiască frugal – a des-

coperit cât de puțin îi trebuie de fapt – până când s-a născut fiul ei, iar ecuația s-a complicat. A apărut teama ca Vlad să nu-și înfrâneze vreodată o curiozitate sau o pasiune „pentru că simte că noi nu ne permitem, că noi nu investim în lucruri de genul ăsta".

Ea știe cum te afectează lucrurile nerostite, dar pe care le simți plutind prin casă. A crescut cu mentalitatea lui „nu avem", deși realitatea nu era asta. Părinții ei vindeau pui la piață. Plecau de acasă la trei dimineața, ca să aibă taraba gata la șase, așa că, în cele mai multe zile, se trezea singură, cu un bilet pe masă: „am plecat la muncă, după școală, du-te la bunica". Era un târg pe care îl făcuseră cu bună știință: mai puține dimineți cu fiica lor în schimbul lucrurilor de care credeau că are nevoie o familie ca să stea pe picioarele ei: o casă a lor, o mașină. An după an, au ajuns acolo. Dar ce i-a rămas Elenei din anii ăia n-a fost ce au reușit să construiască, ci cât de greu a părut totul pe drum.

Suferea că nu erau acasă cu ea. Și înțelegea de ce nu erau: pentru bani. „Deci banii sunt răi", a ajuns să internalizeze. „Banii îi țin pe mama și pe tata departe de mine." Completările le-au adus desenele de pe Cartoon Network. În Scooby-Doo, toți răufăcătorii erau bogați; în Captain Planet, aceiași lacomi erau gata să distrugă planeta pentru bani. Peste ele s-a suprapus dogma creștină în care banul e ochiul dracului. Așa că a crescut cu un idealism greu de tratat. „Pentru bani muncesc oamenii care n-au știut să facă ceva mai bun cu viața lor", spune Elena azi. „Ceea ce e nasol și greșit, și mă încurcă un pic acum."

A moștenit însă și obiceiuri practice. În clasa a VII-a, înainte de prima excursie peste noapte, mama i-a dat un portofel cu un buzunar care se închidea altfel, cu fermoar, iar în el i-a pus echivalentul a vreo 100 de lei. Ăia erau banii de urgență: nu intri niciodată în ei, pleci cu ei și te întorci cu ei, îi folosești doar dacă chiar trebuie. Obiceiul l-a păstrat până azi, atâta doar că ține banii într-un cont de economii, nu în buzunar.

Când a mers la liceu în alt oraș, tot mama nota pe un caiet cât îi dădea în fiecare săptămână și pe ce se ducea. A urât asta atunci. Acum se gândește că o să facă la fel cu fiul ei, ca să-i dea șansa să-și administreze singur un mic buget. Nu vrea să-i lase moștenire spaima de bani, ci rigoarea de a ști pe ce se duc ei și împăcarea de a trăi cu ce ai ales.

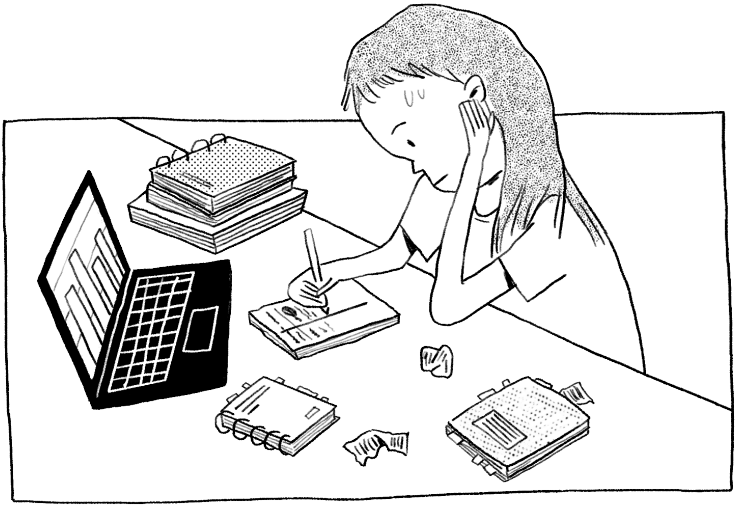
Ce o sperie în ultima vreme e cât de subțire e, totuși, plasa de siguranță. Câteva mii de euro puse deoparte se termină în câteva luni dacă îți pierzi jobul și pare că nici prietenii din corporații nu mai au siguranța de altădată, cu inteligența artificială care bate la ușă. Așa că socotește dinainte cum să-și împartă drumurile la cumpărături, ca să iasă mai ieftin. Și își îngăduie, din când în când, curiozitatea: cum ar fi să nu mai socotească deloc?

Speră ca măcar băiatul ei să aibă confortul ăsta. Pentru un start în direcția asta, îi investește alocația lunară într-un ETF, un fel de coș cu bucățele din sute de firme pe care le cumperi deodată, ca să nu depinzi de succesul uneia singure. Putea să aleagă mixul standard, pe care-l ia toată lumea, din cele mai mari com-

panii americane. A ales, totuși, numai firme care produc energie curată. „Deci în continuare mizând pe misiune", râde, „sperând-că planeta nu o să ardă.", râde.

400 de povești despre bani

Anca, 30, Timișoara

Anca și-a sprijinit părinții de când a plecat de acasă, dar anul ăsta, povara a devenit puțin mai mult decât simte că poate duce. Documentează poveștile despre bani – și nu numai – de 14 ani încoace.

Anca are 30 de ani și ține jurnale de la 16 ani. Exclusiv digital, pe laptop, căci are un frate mai mic cu opt ani. Pe când încă locuiau împreună, nu putea risca ca el să-și bage nasul printre lucrurile ei și să-l găsească. Tot de prin aceeași perioadă a început să noteze și fiecare cheltuială într-un caiet. Paisprezece ani mai târziu, păstrează același obicei, alături de toate caietele.

A început să țină contul oricărei cheltuieli tot cam de când era la liceu și locuia cu familia în Deva, județul Hunedoara. Mama era singura angajată, care aducea un venit constant; tatăl lucra ocazional la țară, așa că Anca se ocupa de ce era nevoie în casă, de fratele ei, dar și de bugetul familiei. Nota zilnic orice cheltuială, ca atunci când tatălui i se părea că s-au dus banii prea repede, să-i poată justifica fiecare leu.

Un singur lucru și-a dorit dintotdeauna – să nu fie ca părinții ei. Să nu aibă nevoie de credite și să plătească rate ca să supraviețuiască.

După ce a fost admisă la o universitate din Danemarca, a simțit libertatea unui nou început. S-a mutat acolo, dar nu și-a găsit de muncă în timp și a fost nevoită să se mute înapoi la Deva. S-a angajat, dar nu a putut economisi niciun ban pentru că își

ajuta părinții. Așa că a hotărât să se înhame totuși la un credit – o singură dată! – care să o ajute să se mute în Timișoara.

„Știam că dacă nu îmi fac rată să am toți banii atunci să plec, cine știe când o să mai plec".

Locuiește de șase ani în Timișoara și a avut trei încercări de a intra la facultate, dar niciodată nu a reușit să termine din cauza banilor. La începutul lui iulie 2026, și-a schimbat jobul și câștigă 5.200 de lei, față de 4.200, cât lua înainte. La jobul anterior, pe lângă faptul că pe contract era trecut doar minimul pe economie, mai rotunjea venitul cu ture de seară. Până acum a schimbat în jur de 17 joburi.

Scrie și astăzi în jurnalul digital. Documentul e împărțit în două și cea de-a doua bucată începe în 2020. De curând a dat o căutare în document a cuvântului „bani" și algoritmul i-a returnat 400 de mențiuni. 400 de povești despre bani. Majoritatea sunt despre tristețea, neputința și frustrarea prin care a trecut în ultimii șase ani.

Una dintre povești e despre mama ei, pe care a simțit-o tristă când a sunat-o. „Am auzit-o plângând și am plâns și eu cu lacrimi și suspine", scrie Anca, „exact ca atunci când eram la Deva, deasupra chiuvetei și nu cred că pot să descriu în cuvinte toată vina resimțită că nu am bani, că nu am devenit cineva, că mă duc în vacanțele astea, când ar trebui să le dau lor, tuturor, bani. Este ceva ce nimeni nu poate să înțeleagă, decât dacă a trăit și e un sentiment mizerabil, chinuitor."

Mereu și-a ajutat părinții și fratele cu bani când a putut, dar

situația a devenit cu adevărat chinuitoare anul ăsta, mai exact, din martie. Mama nu mai lucra și avea grijă de tatăl ei, bunicul Ancăi. Primea indemnizația de însoțitor și drămuia și pensia bunicului. În martie, după ce tatăl Ancăi și-a pierdut locul de muncă și a murit și bunicul, familia a rămas total descoperită. De aproape jumătate de an ambii părinți își caută activ de muncă, dar le e greu să se angajeze pentru că sunt în vârstă și au și probleme de sănătate.

În cele cinci luni de atunci, Anca le-a trimis în jur de 5.000 de lei, care să le acopere diverse facturi, mâncare și alte cheltuieli. Nu le-a spus că a făcut rost de acești bani printr-un credit la o instituție financiară nebancară (IFN), pentru care plătește lunar 600 de lei dobândă. Nu le-a spus nici de cele trei overdrafturi la care a ajuns. Și nici de cei peste 30.000 de lei pe care îi datorează în total – credite făcute ba pentru ei, ba ca să rămână ea însăși cu cheltuielile pe linia de plutire, ba pentru o rezervă, atunci când fratele ei s-a mutat la București și poate va fi nevoie să-l împrumute. Sau pentru miile de lei cheltuite la stomatolog pentru implanturi, plombe și aparatul dentar.

„Simt o neputință foarte mare", explică Anca, „că de fiecare dată când le dau, tot simt că nu-i de ajuns. Ca și când e un fel de *failure* faptul că nu pot să-i susțin într-o perioadă așa grea, deși cumva o fac, din cât am."

E conștientă de relația defectuoasă pe care o are cu banii – de la viteza cu care trece de la hipervigilența fiecărei cheltuieli la momentul când apare o gaură financiară pe care nu poate să

o acopere, pentru că în punctul ăla, 40 de lei chiar nu mai fac diferența.

Dincolo de povara financiară, responsabilitatea pe care a simțit-o din adolescență pe umerii ei se vede și în relația cu ea însăși, dar și cu oamenii din jur: resimte sindromul salvatorului, îi e greu să fie vulnerabilă, să ceară sau să accepte ajutor și are o voce interioară critică. „Mi se pare că nu ai cum să înțelegi lucrurile astea, dacă nu treci prin ele."

Plănuiește ca în toamnă să mărească unul dintre overdrafturi ca să poată închide creditul la IFN. Așa, îi va mai scădea și cheltuiala lunară cu ratele, de 1.600 de lei.

Cu toată greutatea financiară din ultimul an, Anca nu și-a anulat excursia planificată în Spania, chit că a fost pe punctul să o facă de cel puțin 10 ori. Și-a sărbătorit aniversarea de 30 de ani pe plajele spaniole. Își îngăduiește câte o bucurie ocazională pentru că, altfel, pentru ce ar mai trăi?

Trei luni

Victor, 30, Miroslava

Atât acopereau banii pe care Victor îi pusese deoparte când a aflat, în avion, că redacția la care lucra se închide. Și atât și-au dat el și soția lui ca să vadă dacă pot trăi din proiectul lor personal. Au trecut. Și-au mai dat încă trei.

Era prima lui zi de concediu și aștepta în avion, cu telefonul încă deschis. Mai erau vreo douăzeci de minute până la decolare, când Victor a primit un mail de la job care anunța un call inopinat: „intrați toți, avem de discutat ceva important".

Redacția la care lucra se închidea. Cu o lună înainte, Florentina, soția lui, rămăsese fără job, într-o restructurare pe care nimeni nu le-a explicat-o până la capăt.

„A fost destul de șocant", spune despre închidere. „Cred că m-a ajutat că nu eram acasă, nu eram într-un mediu în care să stau să adun emoții negative."

Știa și că au deoparte bani cât să le acopere traiul vreo trei luni, ceea ce a făcut schimbarea mai ușor de digerat. E un obicei pe care l-a deprins din realitatea precarității de la sat, lângă Galați, unde a crescut. La șase după-amiaza, Victor ieșea în stradă negreșit și aștepta s-o vadă pe mama lui venind de la câmp, unde muncea cu ziua. Știa că prima oprire o face la magazin, iar vara se întâmpla să mai cedeze și să-i cumpere câte o înghețată.

„Am fost săraci. Și ăsta e și un plus, și un minus", spune Victor. Vorbește adultul din el, cel care se poate uita înapoi și poate spune lucrurilor pe nume. Copil fiind, nu a simțit pregnant

lipsurile, pentru că nu i-a lipsit nimic esențial. Crescând, însă, a înțeles din comportamentul celor din jur că trebuie să fie responsabil și să gândească în perspectivă când vine vorba despre bani. Minusul, acum, e în grija cu care tratează aproape fiecare cheltuială – rar își permite să cumpere un lucru de care are nevoie fără cântăriri și calcule.

Victor are trei frați mai mari care au abandonat școala ca să muncească, mai întâi în țară, apoi în străinătate. Când sora lui trimitea bani, suna la vecina care avea telefon fix, să-i anunțe. Vecina venea cu un cod de care aveau nevoie ca să meargă apoi la Galați, la bancă. Să meargă împreună la bancă era ritualul lor, care se încheia cu o prăjitură mâncată în cofetăria de lângă. „Așa îmi dădeam eu seama că avem bani", spune Victor, care de atunci a asociat orașul cu banii – acolo trebuie să ajungi dacă vrei să ai bani –, deși sufletul lui a tras mereu înspre traiul la sat.

A ajuns la oraș mai întâi pentru liceu, apoi pentru facultate, mereu cu ajutor din partea fraților. Mai mult, la master a plecat în Marea Britanie. Avea doar 5.000 de lei, exact cât o lună de chirie în Londra. Nici nu concepea să sune acasă să mai ceară, după cât ajutor a primit, așa că și-a găsit de muncă într-o bucătărie.

Acum aproape doi ani și-a îndeplinit visul de a se muta înapoi la sat, într-o casă cu o grădină mică și o fântână în curte, luată cu avans și credit. De acolo lucrează împreună cu soția lui la un proiect personal despre viața din satele României, documentat în doi: unul face interviuri, celălalt filmează și face fotografii.

Îi susțin și câțiva cititori prin donații, cât să își acopere câteva deplasări.

Tocmai de-aia, când au rămas amândoi fără job, au scris despre asta comunității strânse în jurul proiectului. Nu ca să ceară ceva, ci ca să fie transparenți și deschiși la ce idei ar putea apărea. „Chiar a fost un moment de vulnerabilitate." Au primit încurajări, sfaturi, ba chiar un producător local din Iași le-a propus să se întâlnească, iar întâlnirea a culminat cu un parteneriat.

Și-au dat trei luni ca să vadă dacă pot trăi din propriul lor proiect, plus mici colaborări freelance. Când acestea s-au scurs, concluzia a fost că nu le merge nici super, dar nici groaznic, așa că și-au mai dat trei. Îi încurajează faptul că, de când nu mai au joburi, proiectul a crescut mai mult ca oricând, și le-ar părea rău să abandoneze curba asta ascendentă.

Între timp, Victor caută de lucru. Fără grabă însă – un lux pe care i-l dau banii puși deoparte. Predă și la universitate, fotojurnalism, unde plata se face la oră, dar jobul ăsta nu a fost niciodată despre bani, cât despre misiune, conexiune cu generația următoare, libertatea de a-l putea transforma în plasa de siguranță care le-ar lăsa timp și pentru proiectul lor personal.

Fiecare pas pe care-l plănuiește ia în calcul și împlinirea sufletească și interesul lui de a contribui la o lume mai bună. E ceva ce a învățat și de la frații lui, care puteau foarte bine să plece la muncă și să nu se mai uite în urmă. Au ales să se gândească în continuare la cei rămași acasă.

De-asta, Victor spune că va fi împlinit financiar în momentul în care va putea să ajute și el la rândul lui cel puțin la fel de mult pe cât l-au ajutat ei. E un gând care uneori îl motivează. „Faptul că eu n-am simțit pe pielea mea sărăcia din copilărie e pentru că a simțit-o altcineva."

Investiția în tine

Șerban , 28, București

Energia unui tânăr antrenor personal de 28 de ani îl împinge să vrea mai mult de la viață. Nu de dragul banilor, ci de dragul vieții.

Până la urmă, facultatea a fost cea mai bună investiție făcută vreodată de Șerban. Cu două luni înainte de bacalaureat, nu voia să-l dea, iar mama lui i-a spus de atâtea ori „ești prost" pentru că nu voia să se prezinte la examen, încât a reușit să-l ambiționeze.

Până atunci n-avusese un plan clar. Urma să se descurce, după liceu, chiar dacă rămânea în Râmnicu Vâlcea „cu băieții". Mai mult, tatăl lui îi propusese să meargă să lucreze în Germania, la o firmă de curierat la care el lucra deja, dar Șerban nu voia asta. Așa că a luat „bullyingul" primit de la mama și planul tatălui și le-a întors în „ceva pozitiv": „Ei, da? Hai să vedeți!", și-a zis. Venit dintr-o clasă cu profil sportiv, unde „real, nu se învăța", și-a căutat singur meditatori (plătiți de părinți) și s-a pregătit la Geografie, Română și Istorie, în ultimele două luni dinaintea examenelor. A luat, cu note mari la Geografie și Română și una suficient de bună la Istorie.

Apoi, deși n-avusese niciun plan în sensul ăsta, s-a uitat în jur la toți cunoscuții care mergeau la facultate și s-a înscris și el, la Universitatea de Educație Fizică și Sport din București, crezând că va intra cu premiile obținute de-a lungul liceului la atletism, când fusese de mai multe ori campion și vicecampion național. Dar locurile pentru sportivii premiați au fost ocupate de tineri care aveau medalii internaționale și s-a trezit, cu un weekend îna-

inte, că are de dat examen scris la Anatomie și Gramatică. S-a închis în casă, a învățat, și a luat cu note care i-au adus și bursă.

Avea totuși o idee care îl dusese către facultatea de Sport – se gândea că se va face antrenor de fitness pe un vapor, că va călători în toată lumea. Liniile mari de croazieră angajează antrenori doar pe baza diplomei de facultate, respingându-i pe cei cu diplome de pe la cursuri scurte. „O parte din mine încă își mai dorește treaba asta", spune el despre idee. „Dar na, știi cum e. Cum trec anii, îți mai schimbi perspectivele un pic, și dorințele."

Deși tatăl lui plănuise să îl ia în Germania și să lucreze acolo împreună, în momentul în care a luat la facultate i-a promis că îl va întreține el pe durata studiilor. Ceea ce era o schimbare de atitudine. Cu doar câțiva ani înainte, în timpul adolescenței, dacă i-ar fi cerut 50 de lei, tatăl lui i-ar fi dat 30 și l-ar fi invitat să se descurce pentru restul.

Însă tatăl lui n-a reușit să-l susțină la facultate. După numai câteva luni a descoperit că are cancer și n-a mai putut să muncească. Cu o soție casnică și un fiu student, el era cel care aducea veniturile cele mai importante familiei. A fost un moment de cotitură pentru ei. Sora lui Șerban, care lucra într-o farmacie, a plecat atunci să lucreze în Anglia, mai ales ca să-i trimită lui bani. „Și așa am reușit să termin facultatea și chestia asta m-a făcut să mă maturizez și să nu arunc în stânga - în dreapta cu banii și să știu ce obiectiv am."

N-a stat degeaba cât timp sora lui îi trimitea bani. În anul II de facultate a urmat un curs la World Class, cea mai cunoscută

rețea de săli de fitness din București, unde s-a și angajat. Acolo e și azi, antrenor independent.

Siguranța financiară a fost și este pe primul loc pentru el. Știe de la tatăl lui că trebuie să pună bani deoparte, pentru zile negre. A și văzut zilele negre ale familiei, și s-a convins. „Trăind prin atâtea, deși am doar 28 de ani... Dar când se întâmplă ceva, te mai dă cu capul așa de pereți, de viață, te lovește, știi?" Dar mai e ceva. O energie a lui, personală, care strigă „mai mult": „Pe mine, personal, chestia asta de economie m-a făcut să vreau mai multe – mai multe de la mine, ca să reușesc să am încasări mai mari și să nu fiu atent la fiecare ban."

*

În afară de munca de antrenor, jobul lui are și o componentă de vânzări. El este cel care propune clienților pe care îi antrenează pachete de antrenamente, uneori pe mai multe luni în avans, iar comisionul îl încasează la început. Asta l-a forțat să își chibzuiască banii astfel încât să nu rămână fără în lunile slabe, dar și să devină un vânzător mai bun și mai empatic. „Pentru că trebuie să stai să vorbești cu ei, să-i înțelegi, să le asculți problemele. Și trebuie să te mulezi pe fiecare client în parte și asta, bineînțeles, pe lângă antrenamente. Asta te face să ai recurență la clienți."

Și are succes. Spune că, dintre colegii lui, el reușește să convingă cei mai mulți să continue antrenamentele, să cumpere și următorul pachet.

Șerban e deschis, învață și folosește ceva din fiecare întâlnire

pe care o are. Cu profesorul de Geografie cu care a făcut meditații înainte de Bac, și care a știut să-l atragă să învețe. Cu profesorul de psihologie de la modulul psihopedagogic din facultate, care l-a ajutat să se înțeleagă și să îi înțeleagă pe alții, și care i-a dat unelte pe care le folosește mereu în interacțiunea cu clienții. Învață și de la clienții cu care stă de vorbă – oameni de succes, cel mai adesea – și cărora le cere sfaturi. „Întotdeauna mi-au zis să am grijă să fac ce-mi place, pentru că asta contează cel mai mult, să nu mă gândesc la bani, să investesc în mine, în cursuri, și să fac ce-mi place, pentru că asta mă va ajuta să nu simt că muncesc și mă va ajuta să mă bucur de ceea ce fac. Și, dacă ești bun în ceea ce faci, banii vin și ei."

Nu duce lipsă de planuri de viitor. De mulți ani se gândește să pună „banii să muncească" și să își deschidă o spălătorie auto cu fise, care n-ar avea nevoie de prezența lui fizică. Un alt drum pe care și l-a deschis și pe care poate va merge, din toamnă, este plecarea în Franța. Copil fiind, îl admira pe un fin al familiei, stabilit în Franța, care venea în vacanțe îmbrăcat în pardesiu și mirosind a parfum rafinat. Era un om care știa să-și cheltuie banii. Nu ostentativ, ci cu bun gust. A fost de două ori în Franța și a fost cucerit: „Îmi place acolo." Așa că a început să exploreze ideea de a pleca să lucreze acolo. Iar calculul economic e simplu: aici nu va putea să ceară pentru antrenamente cu mult mai mult decât cere acum. Deci nu are loc să evolueze. Și vrea mai mult.

Învață franceză, deocamdată pe Duolingo, iar atunci când se uită la seriale, își setează limba pe franceză. Urmează să se

apuce de meditații. O fostă clientă plecată pe Coasta de Azur s-a oferit chiar să-l ajute când ajunge acolo. Și a constatat că, pentru a începe să lucreze acolo, diploma de facultate va conta enorm.

„Mi-aș dori să am viața de aici, dar trăită acolo. Adică nu mă gândesc să fac eu milioane de euro, să ajung cel mai cel, pentru că chestia asta vine cu stres. Chiar și în domeniul meu vine cu stres. Dar să am viața liniștită și așa cum o vreau eu de aici, dar să fie acolo."

Pentru mine, copiii au fost pe primul loc

Ileana, 63,
Câmpulung-Muscel

La 47 de ani, după 25 de ani de muncă în industria românească, pe care a văzut-o sucombând, Ileana a luat-o de la capăt, într-o țară străină.

Era 25 februarie 2011 când Ileana a ajuns în Spania, la Bilbao. Nu avea nicio certitudine că-și va găsi de lucru. Cumnata ei, care lucra de mult în Spania, îi spusese doar „tu vino încoace, că vedem noi". De acasă trebuia să plece, după ce rămăsese fără loc de muncă atunci când uzina falimentase, apoi fusese o perioadă cameristă și apoi în șomaj până când se terminase și perioada de doi ani a ajutorului de șomaj. Copiilor le trebuiau bani. „Pentru mine copiii au fost pe primul plan. Eu m-am lăsat." Cumnata i-a împrumutat banii de avion și a plecat, lăsând acasă soțul să aibă grijă de socrul bolnav, lăsând casa, lăsând-și cei doi fii dintre care unul era încă student, luând doar speranța.

Ileana s-a născut în Oltenia, într-un sat aflat la 35 de kilometri de Craiova. „Era țărână pe șosele", își aduce ea aminte. „Dar era frumos. Nu conta [șoseaua]." Părinții ei lucrau la cooperativa agricolă dar aveau și o gospodărie cu fântână, zarzavaturi, păsări, oi, vacă și porc. „Mai vindeam roșii, aveam vie, vindeam vin și din asta mai trăiau", spune ea. Banii n-au fost niciodată motiv de ceartă sau de văitat: erau câți erau.

Plecată la Craiova la liceu, și apoi la școala profesională, Ileana stătea la internat. Și spune că atunci când venea în vacanțe, era cea mai mare bucurie. Ca să câștige „un bănuț" se angaja vara la ferma pomicolă, unde cei de vârsta ei erau învățați

să altoiască, apoi altoiau pomi. Iar cu banii primiți, mergeau la discoteca din sat.

Pentru că uzina de automobile din Craiova nu era încă funcțională, sistemul de repartiții al Republicii Socialiste România a trimis-o la uzina auto de la Câmpulung, la peste 200 de kilometri de casa părinților și de copilărie. A lucrat la început în secția de presaj - manipula foi mari de tablă și le punea în presele de zeci de tone – înfofolită într-o hală friguroasă iarna și suferind de cald vara. Spune că de atunci are o rinită cronică, își aduce aminte de prima cazare, în cămin – cinci fete în cameră – și își aduce aminte și de mesele compuse doar din ouă și pâine, atunci când rămâneau toate fără bani, înainte de salariu. Dar tot spune că era frumos.

L-a cunoscut pe viitorul soț, electrician tot la uzină, și după ce s-a întors câteva luni la Craiova, unde începuse producția în noua fabrică, dar unde era „oribil", s-a căsătorit cu acesta, la Câmpulung. A lucrat până în 1990 în secția de sculărie a uzinei, unde o „băgase" socrul ei, iar din 1990 a reușit să se mute la arhivă, unde a rămas până când uzina s-a închis definitiv, în 2006.

Între timp s-au născut și cei doi fii ai familiei, iar prin 2010 unul dintre ei tocmai își întemeia propria familie, în timp ce al doilea era încă student. Amândoi erau la vârsta la care aveau nevoie de sprijin financiar, și ambii părinți rămăseseră fără venituri. Ileana își folosise chiar și cei doi ani de ajutor de șomaj. Și chiar și atunci trimisese bani copiilor. Plecarea la muncă în străinătate era singura soluție.

*

Ajunsă la final de februarie 2011 în Spania, pe 3 martie își găsise deja de lucru. Avea grijă de o bătrână aflată în scaun cu rotile. „Nu vorbea, mai mișca picioarele și o plimbam ziua. Mă rog, îi făceam ca la un copil mic," spune Ileana. Câștiga bine și reușea să îi trimită fiului cel mare cei 300 de euro promiși, lunar, ca să-l ajute cu ratele la apartament. Și chiar și peste, atunci când îi cerea. Trimitea și celuilalt fiu, mai rar, și păstra banii rămași peste an, iar atunci când venea în țară în vacanța de vară, reușeau să întrețină casa bătrânească a socrilor, în care locuiau acum. În felul ăsta și-au amenajat baia pe care socrii nu reușiseră niciodată să o adauge casei.

În 2017 i-a murit soacra. În toamna lui 2018, socrul, după 12 ani de imobilizare la pat. La început de decembrie 2018, într-un weekend, când avea zi liberă, Ileana a văzut într-un magazin din Spania un pulover frumos și s-a gândit să-l cumpere pentru soțul ei. „M-am plimbat tot magazinul cu el și l-am dus la loc. Zic, «lasă, mai bine îi iau la vară când merg în vacanță». Apoi m-am dus acasă, am stat puțin și am primit telefonul." Telefonul o anunța că soțul ei murise.

Cât timp era în România pentru înmormântare, bătrâna pe care o îngrijea în Spania a murit. Familia spaniolă pentru care lucrase, însă, i-a găsit o altă bătrână, și s-a întors să muncească acolo, pentru încă doi ani. Apoi a aflat că poate ieși la pensie anticipat, în România. „Am zis... Pot să fie euroii, cât or fi, eu plec

acasă." S-a întors la o pensie mică, care a crescut puțin atunci când a atins vârsta de pensionare „de drept". În momentul în care împlinește 67 de ani, va putea primi și pensie din Spania pentru cei opt ani în care a lucrat acolo cu contract. „Dacă bunul Dumnezeu mă ajută să ajung la 67", spune ea.

Ileana știe că, plecând, a sacrificat ani din viața alături de familia ei. Pe de altă parte, spune că are satisfacția că și-a ajutat familia – și mai ales copiii – atunci când aveau nevoie. „Munceam, dar nu mă gândeam, «vai de mine, nu mai pot». Pentru că aveam o satisfacție. Aveam o liniște totuși." Iar liniștea de a-și face datoria față de familie pare că a fost un câștig care a făcut să merite sacrificiul.

Acum are grijă, de luni până vineri, de o bătrână din Câmpulung. Are o mică rezervă de bani, pe care vrea să o completeze cu un împrumut de la Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor (o schemă de împrumuturi bazată pe contributivitate) și să-și instaleze centrală pe gaze, ca să nu mai aibă grija lemnelor și să nu mai trebuiască să facă focul.

Tunde singură iarba și are „o grădiniță micuță", cu roșii și castraveți, pe care o udă dimineața devreme și îi ține companie două cățelușe.

Vara trecută a vizitat-o familia uneia dintre bătrânele îngrijite în Spania, lucru care a bucurat-o, pentru că a intrat din nou în contact cu un mod de a înțelege viața mai simplu și mai deschis, pe care-l descoperise în Spania. „Cum să zic, să te gândești la tine, să-ți faci poftele," spune ea, și dă exemplul femeilor

spaniole care își beau cafeaua în baruri împreună cu un cornuleț, care merg la coafor și la manichiură, care beau un aperitiv și uneori mănâncă la bar.

„Mie acum, dacă mă duc într-un restaurant cu o prietenă, nu mi se pare ceva ciudat," spune Ileana. „Sunt persoane cărora li se pare ciudat și că, «uite-le și pe alea». Mie nu."

Fără consumație

Maria, 25, Vaslui

Unde te duci când nu vrei să fii nici acasă, nici la școală? Și cât te costă să stai acolo?

În ultimul an, Maria a descoperit că poate să iasă din casă dimineața și să se întoarcă seara fără să cheltuiască un leu. Nu pentru că se abține, ci pentru că orașul nu i-o cere. La Viena, unde a plecat pentru un masterat în studii de gen, sunt trepte, fântâni cu apă potabilă și o universitate în care ai voie să stai chiar dacă nu ești acolo ca să înveți. În București, unde a făcut facultatea și a lucrat cinci ani, nu ieșea aproape niciodată din casă fără să plătească pentru asta.

La Viena trăiește cu 1.200 de euro pe lună, dintr-un job part-time remote. Jumătate se duce pe chirie, cealaltă jumătate e tot ce rămâne de cheltuit. Din ei își permite totuși și mici răsfățuri: un abonament la cinema de 24 de euro – include orice film, în orice sală din oraș, de câte ori vrea – și trei luni de *pole dance*. Cel mai bun raport preț-viață pe care l-a avut vreodată, care a și împins-o să chestioneze dacă merită să revină la finalul studiilor în București.

Colegii ei de master, mulți din vestul Europei, n-au fost nevoiți să muncească în timpul studiilor. Uitându-se la ei, și-a reamintit ce înseamnă luxul pentru ea: o minte odihnită, timp să învețe o limbă nouă, să facă sport, să se ocupe de prieteni și de familie așa cum vrea. Practic, ce aveau colegii ei fără să se zbată.

Banii n-au fost niciodată ceva exotic pentru Maria, deși venirea poștăriței în copilărie avea un aer ceremonial. Într-un plic

aducea pensia bunicii, în altul, alocația ei. Avea 6 ani când bunica i-a spus regula: banii sunt ai tăi, poți să faci orice cu ei. Dar dacă pui ceva deoparte, suma aia ți-o dublez! Așa a învățat că trebuie să contribuie și ea cu ceva pentru ce-și dorește, că „banii nu vin din neant". Scriau împreună în caiet cât a pus fiecare și cât s-a strâns în luna aia. Nicio bancă nu i-a mai dat vreodată o ofertă așa avantajoasă.

În casa lor, dublu era și salariul mamei ei, project manager într-o firmă de IT din Iași – comparativ cu venitul tatălui, contabil în Vaslui. Nimeni nu spunea pe față ce înseamnă asta. Dar ea simțea că naveta mamei, munca ei peste program și banii câștigați sunt o formă de validare. „Banii erau siguranță, banii erau prestigiu", spune Maria azi, conștientă că mama ei a putut urca pe scara *corporate* pentru că altă femeie – bunica – îi creștea, de fapt, copilul. „Munca asta există, dar nu e plătită, nu e văzută, și îi susține pe cei care muncesc", explică ea și articulează astfel o parte din motivația ei de a face un master în studii de gen.

Știe că masteratul pe care îl termină, și pe care și-l plătește singură, n-o s-o facă mai angajabilă. Dar nu asta caută: „Eu nu mă judec după o grilă care să includă câți bani fac. Asta nu mai înseamnă succes pentru mine".

Maria are și zile în care trebuie să-și deschidă aplicația de banking ca să-și aducă aminte că e OK – are bani pentru anul II de master, are bani și pentru luna viitoare. Dacă o să aibă un obiectiv pentru care are nevoie de mai mulți bani, știe că are ce-i trebuie să se descurce și să-i facă. Dacă nu-i iese, o să se mulțu-

mească cu ce are.

Asta e mentalitatea unei tinere care a intrat în câmpul muncii în pandemie. „În cinci ani s-au închis redacții, s-a făcut *pivot to video*, a venit pandemia, acum vine AI-ul", spune ea. „Pentru mine asta este normalul." Speră să prindă și vremuri mai calme.

Vara asta a petrecut-o în Vaslui, orașul ei natal, lucrând pentru un festival local de muzică dintr-un hub comunitar gratuit numit Zbor, care a devenit un fel de centru de comandă pentru tinerii din oraș. A alergat pe stadion și s-a gândit serios cum ar fi să se întoarcă aici după studii, să înființeze, poate, o redacție locală. Cum ar fi ca Vasluiul să devină un oraș în care nu trebuie să cheltui ca să stai la taclale cu oamenii tăi preferați?

Aduc banii fericirea?

Irina, 41, București

Irina a învățat de la o vârstă fragedă că trebuie să fie independentă financiar. De atunci, muncește fără oprire.

La 10 ani, Irina și-a promis că va deveni independentă financiar.

Tatăl trecea de vreo două ori pe lună pe acasă din cauza muncii. Cel puțin, așa îi spusese mama. De fapt, părinții însă erau separați; Irina locuia cu mama, așa că cei doi au hotărât să nu pună despărțirea lor pe capul copilului. Încă de când erau împreună, înțelegerea fusese ca mama să se ocupe de casă și de Irina și tatăl să le întrețină, așa că tata continua să le dea bani lunar.

Într-unul dintre momentele în care tatăl a venit acasă și i-a aruncat mamei un pumn de bani și a plecat, Irina cea de 10 ani a știut că nu trebuie să ajungă niciodată la mâna unui bărbat.

La începutul anilor 2000, erau nevoite să se descurce cu cei 350 de lei, bani deloc suficienți. Aveau noroc cu bunici care stăteau două etaje mai sus și cu care Irina a locuit până la 16 ani.

Pe când Irina împlinea 15 ani, norocul le-a bătut la ușă aproape literal, căci bunicul a câștigat 1 miliard de lei, pe care i-a împărțit frățește între el și cei doi copii, mama și unchiul Irinei. Cei doi și-au cumpărat câte un apartament, așa că Irina s-a mutat înapoi cu mama, dar bunicul a ales să investească banii la Fondul Național de Investiții (FNI), una dintre țepele postcomuniste. N-a trecut mult până i-a pierdut pe toți, până la ultimul leu. O răscruce din care Irina a învățat că investițiile și economiile se pot pierde peste noapte.

A început să muncească pentru proprii bani încă din clasa a XII-a, când făcea promoții la diferite produse, în ciuda firii timide. În primul an de facultate a ajuns la trei joburi și n-a mai retrogradat niciodată. Lucra ca recepționeră în tura de noapte a unui complex sportiv, avea un part time și la Tarom, la ghișeul de îmbarcare, de unde câștiga 350 de lei și a mai găsit și un post de documentaristă pentru o televiziune. Programul ei devenise destul de încărcat: la 7 dimineață era la aeroport, în prânz la radio și după-amiaza, la televiziune. La facultate ajungea mai mult la examene.

Banii pe care îi câștiga erau o recompensă binemeritată, dar îi spărgea fără milă în weekenduri, la petreceri.

De-a lungul anilor, radioul a rămas singura constantă, unde lucrează deja de aproape 20 de ani, ca gazdă a unui matinal. Însă a continuat să jongleze până în prezent, la 41 de ani, cu câte două, trei proiecte de comunicare pe lângă. Pune și muzică într-un club din București, dar asta o face mai mult din pasiune, decât pentru cele câteva sute de lei.

„Au venit și foarte multe proiecte către mine, nu le-am căutat eu", povestește Irina. „Problema cu proiectele multe care vin spre tine e că trebuie să înveți să le refuzi. Și când le refuz, pare că îmi refuz șansa de a mai călători undeva, șansa de a avea niște bani deoparte."

Dar adevărul e că nu a reușit niciodată să pună bani deoparte. I-a ieșit o singură dată, în pandemie. Locuia cu partenera ei, nici nu avea pe ce să cheltuie neapărat, așa că salariul pe un

an de la radio s-a strâns în cont. Însă i-a cheltuit de îndată ce au putut călători din nou.

„Constant încerc să pun 200 sau 300 de lei și pe urmă îi retrag înapoi."

E conștientă de utilitatea fondului de urgență, despre care a auzit că ar trebui să însemne echivalentul a trei-șase luni de salariu pus deoparte, însă asta ar însemna să nu mai iasă din casă, iar impactul psihic ar fi devastator. Asta și pentru că, atunci când era mică, obișnuia să fie printre cei mai săraci copii din clasă, așa că în toți anii de școală nu a mers decât într-o tabără. „Dar după aia am plecat doar pe banii mei. Și am putut să văd lumea."

Astăzi simte că e într-un punct financiar în care se descurcă decent, chiar dacă încă nu reușește să economisească. Cea mai mare cheltuială pe care și-o poate imagina ar fi cu o boală gravă – pentru care, de cele mai multe ori, crede că nicio sumă economisită nu te poate ajuta – așa că a investit într-o asigurare medicală privată, în jur de 1.500 de lei pe an, care îi acoperă eventuale proceduri medicale, transport, cazare și inclusiv cheltuielile unui însoțitor.

Poate că lejeritatea cu care Irina privește banii – căci au rămas la simbolul de recompensă – vine și din faptul că a trecut prin multe momente în viață când banii nu i-au fost de niciun ajutor. Ca în perioada în care avea în cont 4.000 de euro, „doldora de bani" pentru ea atunci, dar pe interior se simțea cea mai nefericită persoană de pe pământ. Se gândește și la relațiile pe care le-a pierdut din cauza ritmului nebun de muncă, inclusiv

cea cu mama.

„Cred că dacă aș fi putut să nu muncesc atât de mult din frica asta mea că rămân săracă, că nu-mi permit să mă bucur de lucruri, aș fi avut mai mult timp să văd ce se întâmplă cu lumea. N-am o relație bună cu mama pentru că mi-e frică că o să ajung ca ea, săracă și dependentă. Și o resping. Pare că resping sărăcia cumva. Mi-am dat seama de asta în terapie. Și asta e o chestie, că am băgat de enorm de mulți bani în terapie, pentru că n-am timp să gândesc eu cu capul meu, între cele 7.000 de joburi."

Dacă are vreun regret, e faptul că nu a reușit să se bucure așa cum și-ar fi dorit și ar fi trebuit de tinerețe și de anii studenției, în detrimentul luptei pentru supraviețuire.

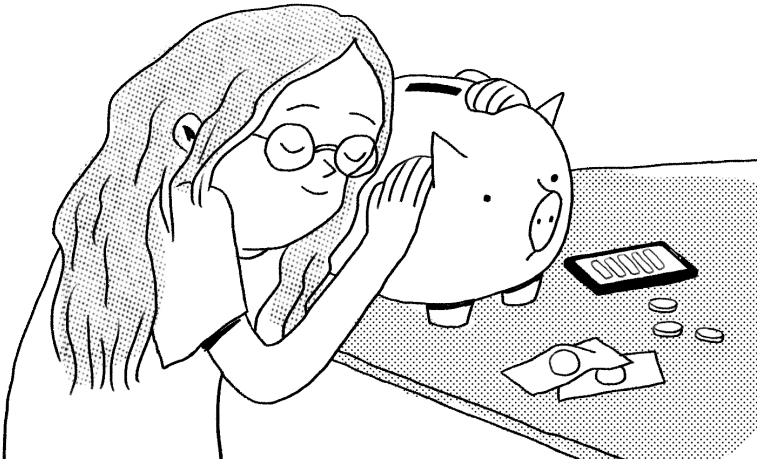
„Pentru că asta *comes with a cost*, că la 40 de ani tânjești să mai faci ce ai fi făcut la 20. Și nu te mai ține. Ai banii, doar că nu mai ai nici energia, nici *mood*ul. Asta regret cel mai tare."

Ce o mai deranjează pe Irina în relația cu banii, mai e și faptul că nu are posibilitatea să facă o investiție cu partenera ei, spre exemplu. Asta ar fi ajutat-o să-și cumpere un apartament împreună cu ea și să nu mai plătească 3.000 de lei chirie și utilități lunar, dar nu pot. Doar prin niște artificii birocratice, cu partenera drept codebitor, dar nu e același lucru.

„Și dacă o să cumpărăm apartamentul ăla, cine-l moștenește? Eu mă gândesc constant: dacă pățesc ceva, cum intră ea în posesia banilor din bancă? Așa că i-am dat toate cardurile, toate pinurile și *I hope for the best*."

Șase bugete

Sabina, 24, județul Arad

În drumul către visul de a deveni ofițer de probațiune, Sabina trăiește din 3.500 de lei pe lună și economisește fiecare bănuț pentru orice fel de situație neprevăzută.

În aplicația de banking, Sabina are șase fonduri de economii dedicate: sănătate – în caz că se îmbolnăvește sau are nevoie de anumite medicamente, cel pentru mașină – pentru reparații sau alte nevoi apărute din neant, cel pentru dorințe – pentru ocazionalul tuș sau fond de ten, cel pentru taxa la facultate, un fond de economii și unul de urgență.

Și-a dat seama că fondurile foarte specifice de economii în care alocă câteva sute de lei lunar au apărut ca o reminiscență a celor două plicuri pe care mama le aranja în copilărie. Câte un plic pentru Sabina și fratele ei mai mic, în care punea lunar fiecare alocație. „Spunea că sunt banii de viitor, pentru facultate."

Locuiau într-un orășel din Gorj, într-un apartament neterminat. Sabina a crescut într-o familie de romi cu valori tradiționale, adesea abuzivă, atât verbal, cât și fizic. Banii jucau un rol important în toată dinamica, căci mai mult lipseau. Tatăl lucra în construcții în străinătate și ca să-și mai rotunjească veniturile, Sabina o ajuta pe mamă să aducă aur, haine și covoare din Turcia, pe care apoi le vindeau în oraș. Pentru școală învăța cu drag, chiar dacă acasă trebuia să aibă grijă și de fratele mai mic, și să facă și curat.

A lucrat încă din gimnaziu, pentru culegerile de care avea

nevoie la școală. A început mai întâi la service-ul improvizat de tatăl ei într-un garaj. După ce în sfârșit le-a cumpărat, a plâns de fericire. Părinții nu înțelegeau bucuria Sabinei pentru școală. Ei plănuiau să o căsătorească cât mai repede, să facă un copil și să aibă grijă de casă.

Dar Sabina vedea dincolo de viața de familie timpurie în orașul în care s-a născut. După ce a absolvit liceul, a plecat la facultatea de asistență socială din Timișoara.

Plicurile cu alocațiile copiilor erau o minimă certitudine și control asupra lucrurilor. Cel puțin până când fratele mai mic al Sabinei le-a furat și a pierdut banii la jocuri de noroc. „Dar a lăsat o mare impresie acel obicei al ei de a strânge alocația și am luat obiceiul ăsta în viața mea. De asemenea, am la intrarea în casă, în bucătărie, o pușculiță. Când vin acasă, tot măruntul de prin buzunare îl bag în pușculiță".

În ultimii trei ani a locuit alături de iubitul ei și părinții lui, în casa lor, într-o comună de lângă Arad. Ei reprezentau singura ancoră care a ajutat-o să rămână pe linia de plutire și financiar, și emoțional. Pe atunci lucra ca asistent social part time la un centru comunitar în aceeași comună și făcea social media pentru o companie din Arad. Din două joburi, Sabina câștiga 3.600 de lei.

De patru luni, de când s-a despărțit de partenerul ei, Sabina locuiește singură, în aceeași comună, într-un apartament cu două camere pentru care plătește 200 de euro. Acum lucrează ca asistent social la primărie și câștigă 3.500 de lei, din care trebuie să se întrețină și să pună în continuare în cele șase bugete. Pe lângă bi-

rocrația pe care munca o presupune, de la dosare pentru ajutoare sociale sau persoane cu dizabilități și ordine de protecție, Sabina are și muncă de teren: de la divorțuri la notar, unde e nevoie de un asistent social care să aprobe că procedura e consensuală, până la situații critice, unde sunt implicați minori care au nevoie de un reprezentant.

E bucuroasă că a reușit să strângă deja banii pentru taxa la Drept, de 6.600 de lei pe an. În toamnă va începe anul III la universitatea din Arad. E la a doua facultate, pentru că vrea să-și îndeplinească visul foarte specific din adolescență de a deveni ofițer de probațiune. După ce, în adolescență, un prieten din gașcă a fost prins cu droguri pe care le vindea ca să aibă bani de navetă pentru liceu și mâncare, o femeie ofițer de probațiune l-a adus din nou pe drumul cel bun, iar el a renunțat la traficul de droguri.Pe Sabina a impresionat-o atât de tare încât și-a promis să devină și ea o persoană care îi ajută pe ceilalți când au cea mai mare nevoie.

De aceea, ca să-și poată urma visul, economisește aproape compulsiv. Când tușul de ochi se usucă, îl mai lungește cu un spray de fixare, fondul de ten nu se termină până când nu stoarce și ultima picătură din tub, iar cumpărăturile le face în funcție de reduceri și comparând prețuri, ca orice cheltuială să fie eficientă și cât mai mică.

Poate ar avea o viață mai bună dacă ar dispune de întregul salariu lunar, dar teama de sărăcie o sperie crunt. La mașină nu poate renunța căci are nevoie de ea pentru muncă și facultate.

Pe lângă taxa pentru facultate, în fondul de economii a strâns 3.000 de lei, în cel pentru mașină – 1.500, în fondul pentru urgență – 500, pentru sănătate – 300 și cel pentru dorințe, 70 de lei.

„Am tot făcut bugețele și îmi împart totul când îmi intră salariul. Păstrez suficient pentru a mânca un pic, pentru a-mi plăti chiria și facturile și de restul mi-e frică să mă ating chiar dacă am nevoie disperată. De frică să nu rămân fără bani."

A treia oară de la zero

Andrei, 41, București

Andrei are 41 de ani, e bărbat trans și are ADHD. În pragul celui de-al treilea moment în care simte că trebuie să o ia de la zero, își găsește sprijinul în părinți și „familia aleasă".

După aproape 14 ani de activism queer, la care a renunțat de curând, Andrei simte că e momentul în care o ia pentru a treia oară de la zero.

Prima dată, a trebuit, ca orice tânăr, să-și construiască o carieră. A început în producție de film și TV, domeniu pe care l-a și studiat. A doua oară când a simțit că o ia de la zero a fost când a început tranziția, ca bărbat trans, despre care spune că financiar, a fost cea mai proastă perioadă.

Asta pentru că, odată cu începerea tranziției, Andrei și-a încheiat cariera în producția de film și TV și a început-o pe cea de activism trans. Pe atunci, nu existau activiști trans cunoscuți sau persoane publice în organizațiile LGBT, nu exista vizibilitate a persoanelor trans sau metode de remunerare a lor. „Un concept destul de complex", explică Andrei, „atât timp cât nu existau oameni trans care să se priceapă sau oameni ne-trans care să-și dorească să facă asta. Și atunci, exista doar activism trans greu și neremunerat, iar eu îmi dedicam toată energia muncii ăsteia." Timp de 14 ani.

În prezent simte că a ajuns din nou de unde a început: a renunțat la activism acum doi ani și caută să înțeleagă ce-i place, ce-l face fericit și cum își poate construi o independență financia-

ră conform propriilor nevoi și credințe.

Andrei completează și că un corp trans și o minte neurodivergentă au nevoie de abordări diferite și de eforturi din partea unui job clasic. Un loc de muncă prietenos cu persoanele neurodivergente ar avea nevoie de politici care să acomodeze nevoile fiecărui angajat.

„Nu pot separa a fi trans de neurodiversitatea mea. Ele merg împreună. Felul în care sunt are nevoie de diversitate în muncă, de creativitate, de putere și independență în a decide, doar așa devin cu adevărat participant productiv – urăsc cuvântul ăsta! – la societatea aia mai bună pe care o vrem."

Andrei locuiește în prezent București, în chirie, cu partenera lui. Nu s-ar putea descurca cu mai puțin de 5.000 de lei pe lună, pentru care îl sprijină și părinții. Uneori ajunge să câștige și peste. Obișnuiește să-și gătească acasă și încearcă să folosească cât mai des transportul în comun, ca să se încadreze în buget. „În rest, banii se duc pe trai, pe facturi, chirie, pe care, din fericire, o împart cu partenera mea și atunci e mai mică presiunea. Se mai duc pe sănătate, benzină și mici răsfățuri."

Parte din cheltuielile lunare ale lui Andrei o reprezintă și cele două direcții de tratament permanente: testosteronul, de care are nevoie ca persoană trans, care înseamnă aproximativ 500 și ceva de lei pe lună și medicația de ADHD, undeva la 200 de lei pe lună.

Însă au fost perioade când Andrei obișnuia să câștige mai bine, dar îi cheltuia ușor. Din cauza ADHD-ului cu care a fost

diagnosticat abia acum patru ani, a cheltui bani îi oferea un shot instant de dopamină. „E un impuls mai greu de controlat pentru o persoană neurotipică. Îți dă un *rush* de dopamină, și după ai remușcări, că îți dai seama că ți-ai luat o grămadă de prostii".

În ceea ce privește banii și economiile, nu simte să fi avut vreodată uneltele necesare și a învățat mai degrabă prin *trial and error* – mai mult *error*, ce-i drept.

Spre exemplu, Andrei a început să muncească din liceu, dar până acum, nu s-a ales cu nimic. „Nici măcar o amărâtă de mașină", povestește Andrei. „Și puținele economii pe care le-am avut, le-am spart în primele trei luni. Nu aveam exercițiul să-mi pese de sănătate, să-mi pese de siguranță financiară, să-mi pese de un confort acasă. Ăsta e un exercițiu pe care încă-l fac acum, la 40 de ani. Nu-l stăpânesc."

Astăzi, sprijinul emoțional vine atât din partea părinților, dar și al prietenilor – „familia aleasă", cum o numește Andrei. Are conversații deschise și transparente despre bunăstare financiară mai degrabă în cercurile de prieteni queer, decât în alte cercuri de prieteni și asta îl ajută. Fie că descoperă atitudinea sănătoasă a unora în relația cu banii, lucru care îl impulsionează și pe el, „fie bucuria pe care o simți atunci când cineva îți spune că nu are și poți să împarți chestia asta cu omul respectiv", explică Andrei. Sau poți afla cum să economisești cumpărând un brand mai ieftin.

Discuțiile despre bani sunt diferite față de alte cercuri și pentru că majoritatea persoanelor queer se află în același punct.

Chiar dacă sunt la limita subzistenței, au și o preocupare politică anticapitalistă, antisistem și dorința de a face bani din lucruri care le fac plăcere – joburi care, deseori, nici nu există oficial.

„Și, drept urmare, trebuie să inventeze și căi de a face bani din asta. E o muncă cu solidaritate, dacă vrei – o colaborare cu mai multă solidaritate și implicare. Mă gândesc aici la oameni care fac un festival queer și care preferă să lucreze cu oameni tineri și fără experiență, dar să fie queer și pe care să-i crească, să-i învețe, să-i aibă aproape și să le dea de mâncare și bani, decât să ia pe altcineva cu experiență, ca să meargă treaba mai smooth. Asta e o chestie de principiu."

E o direcție pe care și-ar dori ca noua generație să o aleagă: să-și găsească vocația, să reușească să câștige bani din ceea ce le place și nu cu orice preț, căci asta le va asigura un venit pentru mai mult timp. Dar și să aibă un scop mai mare în viață „Să se gândească la *the greater good*, nu la individualitate. Să gândească în termen de *noi*, nu de *eu*."

În capul meu știu tot

Adela, 25, București

De patru ani, Adela pune bani deoparte într-o carte din bibliotecă. Nu știe cât a strâns, nu i-a numărat și nici nu vrea: „Prefer să nu știu".

Adela a cerut o mărire de salariu de 200%, știind că nu o va primi. Venea după un an în care își depășise atribuțiile la job și ăsta era felul ei de-a spune, și față de ea, și față de angajator: „merit mai multă apreciere". A primit 50% și promisiunea că vor mai discuta la jumătatea anului. Dar a câștigat și curajul de a cere ce-i al ei cu voce tare.

Are 25 de ani și un job pentru care s-a rugat în ultimul an de facultate, când părea imposibil să prinzi un post într-un studio creativ în care să faci și proiecte de suflet, din care chiar să vrei să-ți construiești portofoliul. Când se uită la colegii de generație care se chinuie pe salariul minim, își spune că ar trebui să fie mai recunoscătoare.

Viața i-a dat, dar i-a și luat prea devreme. Tatăl ei a murit în altă țară, iar repatrierea a costat aproape cât reușise ea să pună deoparte din banii pe care el îi trimitea pentru traiul în oraș, la facultate. Asta a convins-o că trebuie să aibă mereu niște bani de care nu se atinge nimeni, „că nu poți trăi așa, de pe-o zi pe alta". Așa că a început să fotografieze evenimente și să pună banii câștigați într-o carte din bibliotecă, „pentru urgențe".

Nu i-a numărat niciodată și nici nu vrea. „Prefer să nu știu. Probabil după aș avea în minte că nu e de ajuns și m-aș stresa."

E obișnuită cu instabilitatea din copilărie, de când locuia la

sat. Mama lucra cu ziua, iar tatăl muncea în construcții – când avea proiecte, când n-avea. Strângeau bani pentru renovarea casei, dar mereu apărea un neprevăzut, așa că se împrumutau de la vecini și dădeau înapoi când puteau. Niciodată nu aveau destul.

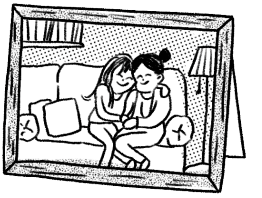
A învățat totuși să se mulțumească cu ce are, iar un rol important l-a jucat biserica, unde a dus-o prima prietenă pe care și-a făcut-o la țară. „Acolo am înțeles că oamenii ăștia practică dărnicia în ciuda lipsurilor lor. Și totodată sunt mulțumitori, fără să aștepte ceva la schimb." Aproape 20 de ani mai târziu, comunitatea din biserică încă o inspiră să caute partea bună în orice.

De doi ani, locuiește cu mama ei, care lucrează la un serviciu de pază. Împreună câștigă în jur de 9.000 de lei, iar Adela acoperă mai toate cheltuielile, în timp ce pune lunar și ceva deoparte. O lasă pe mama ei să plătească întreținerea și curentul doar pentru că a insistat, și pentru că nu vrea să se simtă inconfortabil. „Ca părinte te gândești că, băi, eu sunt părintele, eu ar fi trebuit să o întrețin pe ea, nu invers. Dacă aș fi plătit eu tot, probabil s-ar fi simțit prost."

Deși are „cartea de urgență" în bibliotecă de patru ani deja, Adela nu-și notează cheltuielile și nu ține evidența în niciun Excel. O sperie prea mult să vadă cifrele pe hârtie. „În capul meu știu tot. Asta e foaia mea de calcul."

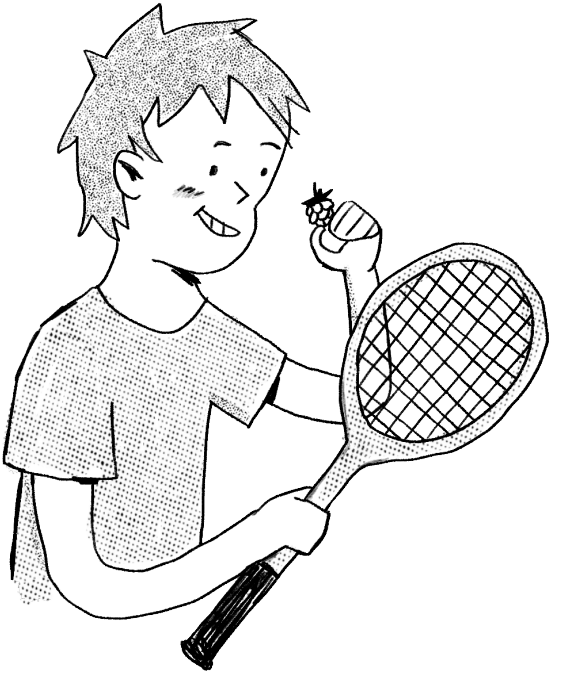
Nici la viitor nu se gândește în ani, doar în lunile care vin. De când a înțeles că poți avea toate planurile făcute și să nu conteze, preferă să fie luată prin surprindere. Oricum, cea mai mare frică a ei nu are legătură cu banii: e frica de-a rămâne singură.

Câtă vreme sunt împreună, au ce mânca și sunt sănătoase, sunt suficient de bogate. E singura socoteală de care e sigură.

Perseverență

Constantin, 65, Câmpulung-Muscel

Poate fi important cum pornești în viață. Dar atunci când pornești cu mai puține resurse decât alții, e și mai important să înveți din toate experiențele, să ai curaj să încerci mai multe lucruri și să nu te descurajezi în fața eșecului.

A știut de când a intrat la școală că trebuie să se facă inginer. Așa le spunea mama lui tuturor, despre Constantin: „Ăsta se face inginer." Poate pentru că îl văzuse mai isteț. El nu știa ce înseamnă să fii inginer, dar a înțeles că trebuie să se țină de școală, pentru că țelul era clar.

În familia lui de cinci membri, doi părinți și trei copii, care trăia într-o comună de lângă Ploiești, doar tatăl lucra, mecanic la Băicoi, în timp ce mama era casnică și se ocupa de gospodărie. Deși familia se descurca cu bani puțini, nu-și aduce aminte să fi resimțit vreo nevoie acută. În gospodărie aveau de obicei un porc, vreo cinci-șase oi și o bună parte din nevoile de bază erau în felul ăsta acoperite. Dar banii erau drămuiți iar tatăl, despre care spune că i-a transmis sentimentul de responsabilitate pentru prezentul și viitorul familiei, „era foarte, foarte atent la cheltuieli".

Deși a avut atât de puține jucării cumpărate încât probabil le ține minte pe toate, Constantin spune că n-a resimțit asta ca pe un complex, pentru că la fel erau majoritatea copiilor anilor 1960 și 1970. Uniformizarea era politică de stat în România comunistă, inclusiv la propriu, de vreme ce toți elevii purtau uniforme. Așa că nu-și aduce aminte să le fi reproșat părinților pentru că

nu-i cumpărau lucruri. A înțeles și acceptat situația.

Dar erau lucruri pe care să le dorească. În epoca în care toți puștii își doreau să fie ca marele tenisman Ilie Năstase, Constantin voia o rachetă adevărată, Pluto sau Neptun, fabricată la Reghin, nu una din scânduri, cum își făceau singuri copiii. Doar că o astfel de rachetă costa peste 200 de lei. În clasa a V-a sau a VI-a, ca să facă rost de banii pentru rachetă, a vrut, împreună cu un prieten, să se angajeze să lucreze pe șantierul unei case. Dar, când n-au putut ridica de jos gălețile pline cu materiale, meșterul i-a trimis acasă. Soluția a venit de la mama, care l-a îndemnat să culeagă dimineața zmeura din curte și să o vândă la piață. Așa a făcut, și a reușit să strângă aproape toți banii necesari. Și, cu o completare de la mama, și-a luat racheta visată.

*

„La facultate, într-adevăr, au început să apară mici diferențe", spune Constantin. „Dar, na, eram destul de maturi ca să ne gândim că nu trebuie să ne dea cineva și de-aia suntem aici la facultate, să învățăm și să le luăm, să le cumpărăm. Ideea de a primi de-a gata nu era așa de evidentă."

Pe de altă parte, în timpul facultății au apărut alte priorități în viața lui. După ce a făcut primii doi ani la Brașov, s-a căsătorit. Iar soția era studentă la seral, în București. A reușit să se transfere la București, în anul trei, și nu i s-a părut firesc ca soția lui să muncească în timp ce el e student la zi, așa că a trecut și el la studii la seral. Spune că „a urmat o perioadă foarte urâtă" în

care munceau – și el și soția – opt ore pe zi, timp de șase zile pe săptămână. În Republica Socialistă România sâmbăta era zi de lucru. Lucrau la un atelier de prelucrare a cauciucului, în afara Bucureștiului și ziua le începea la 5 dimineața și se termina la 12 noaptea. De multe ori adormeau în autobuzul care îi ducea de la muncă la facultate.

Dar, așa cum a acceptat situația materială a părinților, și nu s-a simțit complexat pentru că avea mai puține haine când era copil, nici de data asta nu s-a simțit complexat: „nu mi-a deturnat direcția în viață, a fost o chestie asumată, m-am gândit că urmează și perioade mai bune și am trecut."

Câștigau împreună vreo 5.000 de lei. 1.000 dădeau pe chirie, 1.000 erau cheltuielile curente și restul au reușit să-i economisească și să depună, mai târziu, 50.000 în schema de stat prin care se putea pe atunci cumpăra o mașină. Tot atunci s-a născut și fiul lor, care a mers să stea la bunici până când Constantin și soția lui terminau facultatea. În 1988 s-au mutat la Câmpulung, lângă socrii lui. El s-a angajat la uzina de mașini Aro, unde își dorise mereu, iar ea la mină, inginer chimist.

Dar a venit 1989, regimul comunist a căzut, și totul s-a schimbat. „Erau destule oportunități atunci, în 1989. Nu că eram noi pregătiți pentru societatea asta nou-creată, că noi aveam o anumită educație. Educația omului pregătit să iasă la pensie de la locul de unde s-a angajat", spune el, autoironic. Dar în ceea ce a urmat au dovedit un spirit antreprenorial ieșit din comun. Încă din martie 1990 au făcut și au vândut mărțișoare. Apoi, pentru

că soția lui se pricepea la prăjituri, au deschis o cofetărie, care a mers destul de bine, un an, până când au fost evacuați din spațiul unde funcționau. Au vândut atunci prăjituri în piețe, în weekendurile în care și sâmbăta devenise zi liberă. Le vindeau direct din mașina pe care au reușit să și-o cumpere, în ciuda inflației galopante. După ce reușiseră să depună avansul de 50.000 de lei din valoarea totală de 82.000, inflația a avansat atât de rapid încât au ajuns să dea pe ea 550.000. Au trecut și peste asta. S-au apucat și de croitorie, și-au luat mașini de cusut și au vândut seturi de confecții brodate și bluze.

Din 1994 au găsit o nouă oportunitate, comerțul în Turcia. La început au vândut obiecte personale pe care nu le mai foloseau și au adus înapoi bijuterii și haine, pentru ei. Apoi au început să vândă în Turcia țigări din România și să aducă diverse mărfuri de acolo. Dar toate astea erau pe lângă joburile lor de zi cu zi de la uzina auto și de la mină. „La noi baza, venitul sigur, era foarte importantă. Deci faptul că totuși eram salariați, ne crea așa o siguranță, o plasă de siguranță și până la urmă și un venit pe care noi îl băgam în businessul ăsta."

„Noi întotdeauna am investit banii pe care îi luăm mâine, nu banii pe care îi avem de ieri."

Apoi, la începutul anilor 2000, s-a închis uzina unde lucra el și erau semne clare că nici mina unde lucra ea nu o ducea bine. Timp de patru ani, el a fost apicultor. A obținut calificarea de apicultor, a investit în 42 de stupi și pleca cu ei vara prin țară, ca să producă miere.

Iar în 2006 a venit oportunitatea pentru care a părut că s-au antrenat în toți anii de până atunci. Când mina a trebuit să-și externalizeze laboratorul de analize, au preluat ei activitatea acestuia. Au început cu echipamente vechi, cu prețuri fixate de conducerea minei, dar afacerea s-a dezvoltat rapid, mai întâi cu fonduri din proiecte finanțate de Banca Mondială, apoi de Uniunea Europeană, și-au luat acreditările importante pentru un laborator de analize chimice și au fost mereu atenți la nișe de piață în care să se dezvolte. Chiar dacă în primii ani făceau analize de apă pentru un client care îi plătea în mezelurile pe care le producea, azi au ajuns să aibă patru angajați și o stabilitate financiară de invidiat, cu peste 100 de clienți și o cifră de afaceri anuală de vreo 300.000 de euro.

*

Privind înapoi, Constantin e convins că toate experiențele în care a strâns din dinți, în care nu s-a lăsat descurajat de lipsuri, în care a căutat oportunități de afaceri, în care a muncit și nu a reușit de fiecare dată, au contat. „În mod sigur au contat, pentru că altfel nu puteam să facem față la coborâșuri." Pentru că, spune el, dacă ești dezamăgit și abandonezi, de cele mai multe ori pierzi. „Nu asta e calea, să renunți. Iar încrederea că poate să fie bine este venită din experiențele vechi, în care tot așa, la mici eșecuri, n-am abandonat și am continuat și lucrurile au mers."

Prima din neam

Paula, 33, Cluj

Paula știe cum se gestionează o afacere și tot se panichează când vin banii. Povestea unei antreprenoare care a descoperit că informația nu-i suficientă când mindsetul moștenit trage în direcția opusă.

Paula știe exact ce urmează după o perioadă bună în business. Îi vin idei de dezvoltare, se expune în online, postează, apar clienții – apoi apar și banii. Se uită în cont, vede cum se umple și, în loc de bucurie, simte cum urcă panica. Atunci se oprește. Mult timp și-a explicat asta prin oboseală. „*If I'm being honest with myself,* nu e asta", spune. În proporție de 90%, e chiar faptul că vin banii.

Are două afaceri: o aplicație pentru cei care devin părinți pentru prima dată și o firmă de consultanță pentru cei care își deschid prima afacere. Amândouă sunt despre oameni care fac ceva pentru prima dată, ceea ce e și povestea ei. A fost prima din neam care a plecat din Gorj, prima cu facultate, prima care a călătorit în toată lumea, prima care și-a făcut firmă.

În neamul din care vine erau două tabere. Într-una era un singur salariu în casă, iar o pungă de semințe de un leu era un eveniment. Într-o vară au făcut împreună cu rudele ei dulceață de mure, iar părinții Paulei au plecat cu gândul să se întoarcă după borcanele care le reveneau. Când s-au întors, erau deja goale. Borcanele cu dulceață fuseseră „hrana" lor.

În cealaltă tabără era un unchi mai avut, la care se intra ca într-o altă lume – ciocolată, jucării, clătite cu Nutella. Trecea de

la o casă la alta în aceeași zi. Apoi se întorcea acasă – unde mama Paulei avea același refren: „n-avem", indiferent de cât avea, și același obicei: „dacă la Kaufland e mai ieftin cu 50 de bani, te duci la Kaufland" – și auzea că cei avuți sunt cu nasul pe sus, că se cred mai buni decât ei, că banii sunt ochiul dracului.

Atunci s-a creat în ea un conflict interior pe care îl cară și azi: convingerea că banii sunt frumoși, dar și că banii te scot din neam. Dacă nu te mai zbați ca toți ceilalți, devii altcineva în ochii lor: cea care s-a ajuns. Așa că e mai sigur să ai mai puțin. Cât timp te chinui ca ei, ești încă de-a lor.

Abia în terapie a înțeles unde se așezase ea: în tabăra celor cu mai puțin, unde se simțise mai în siguranță. Acolo era bine primită și acolo s-au legat cele mai multe prietenii – cele mai dragi au gust de pufuleți cu pateu.

Prima dată când a ieșit din Gorj a fost când a plecat la Cluj, la facultate. Primea 400 de lei pe lună, iar 100 dădea pe cămin. În prima săptămână i-a spart pe toți pe sucuri cu colegii și ieșiri pe Piezișă, pentru că nu-i explicase nimeni ce înseamnă să gestionezi un buget. Așa că a învățat să trăiască dintr-un buget foarte strâns, cumpărând numai la ofertă. Mai bine de 10 ani mai târziu, încă o ia cu panică dacă dă 200 de lei pe o pereche de încălțăminte și rar își ia ceva fără să fie o „ocazie".

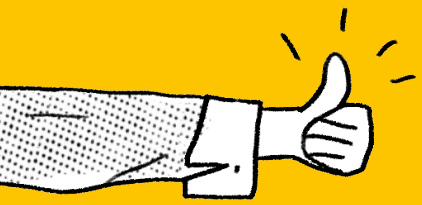
Acest *scarcity mindset* a sabotat-o mereu în business. Odată, a hotărât să-și crească tariful pentru sesiunile 1:1 cu antreprenorii aflați la prima afacere, dar primul om care a întrebat cât costă a primit instant prețul vechi. Îi era teamă că noua sumă o să sune

prea mult, că oamenii o să își schimbe părerea despre ea sau pur și simplu o să plece. Mai bine să câștige mai puțin decât să riște să nu câștige nimic.

Când cineva ezită să cumpere, aude vocea care spune „ți-am zis eu că e prea mult". Atunci începe să adauge – posibilitatea de a plăti în rate, ședințe în plus, orice, ca să simtă omul că primește destul. Cel mai greu îi e să cumpere ajutor, adică să delege. „Încă am mentalitatea săracului", spune Paula. „Trebuie să mă descurc singură."

A învățat între timp cum se face un buget, un cashflow, un preț corect. Și tot n-a fost destul. „Vor exista mereu niște ațe emoționale invizibile care te trag în spate, oricât de mult ai ști – și la nivel financiar." Adevărata muncă, crede ea, începe când lucrezi și la ațe.

Pentru ea, asta înseamnă să recunoască și că îi plac banii și că vrea bani. Dar nu cu orice scop. Vrea bani care să-i facă bine și ei, și celorlalți, și vrea liniștea de a ști că, dacă mâine s-ar închide ambele afaceri, ar putea reconstrui. „Să am încrederea asta că banii sunt doar un instrument și că eu sunt cea care îl gestionează", spune Paula. „Pot să-i iau, să-i pierd, să-i fac la loc."

În *Povești despre bani*, 21 de oameni din toată România, cu vârste între 18 și 65 de ani, vorbesc despre experiența lor cu banii. O persoană are câte un plic pentru fiecare factură. Altă persoană câștigă cam jumătate din cât ar putea ca să fie alături de fiica sa. Iar o alta încă plătește un credit pe care l-a făcut pentru părinții ei. Nu toți procedează mereu bine, dar toți încearcă să înțeleagă ce înseamnă banii pentru ei.

Aici nu vei găsi sfaturi, dar s-ar putea să te regăsești pe parcurs, măcar puțin.

Cum ar arăta povestea ta despre bani?

ISBN 978-3-9506415-2-3

open future lab

ERSTE Stiftung